

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

NERINGA PUTRAMENTIENĖ
Savivaldos institucijų administravimo neakivaizdinių magistro studijų programa

**GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO POVEIKIS VIETOS
SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Daktaras
Docentas,
Algirdas Astrauskas

Vilnius 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS REIKALUS BŪDAI IR JŲ POVEIKIS VIETOS SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLAI	6
1.1. Vietos savivaldos teisė ir jos įgyvendinimo formos	6
1.2. Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai ir jų skirstymas	9
1.3. Gyventojų dalyvavimo būdų taikymo poveikis viešajam administravimui	14
1.4. Gyventojų tiesioginis dalyvavimas vietiniame valdyme: užsienio valstybių patirtis	17
2. GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS REIKALUS BŪDAI IR JŲ POVEIKIS VIETOS SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLAI LIETUVOJE	24
2.1. Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai, įtvirtinti Lietuvos teisės aktais	24
2.2.1. Vietos gyventojų apklausa	27
2.2.2. Atstovavimas kaimo gyvenamųjų vietovių bendruomenėms	30
2.2.3. Viešieji svarstymai	34
2.2.4. Peticijos	37
2.2.5. Nevyriausybinių organizacijų (NVO) ir jų įtaka vietos valdžiai	39
2.2. Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai ir jų poveikis savivaldybių veiklai Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybėse	42
2.2.1. Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių pristatymas	42
2.2.2. Tyrimo, atlikto Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybėse, rezultatų pristatymas	46
3. GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS SAVIVALDOS REIKALUS LIETUVOJE TOBULINIMO KRYPTYS	52
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	59
ANOTACIJA	61
ANNOTATION	62
SANTRAUKA	63
SUMMARY	65
PRIEDAS	67

IVADAS

Lietuvos valstybingumo atkūrimas, politinės santvarkos pasikeitimas suteikė naujas tautos veiklos galimybes. Lietuva išgyveno ir kitą esminio istorinio posūkio metą - įsiliejo į demokratinių tautų sandraugą ir kuria modernią, atvirą, laisvą piliečių visuomenę.

Keičiantis istorinėms aplinkybėms, valstybės brandumui, keičiasi požiūris ir į gyventojų tiesioginį dalyvavimą, įtakoiant savivaldybių institucijų veiklą. Lietuva jau praėjo etapą, kai pakako vien tik „leisti“ gyventojams veikti. Lietuvoje, kaip ir visose kitose Europos Sąjungos demokratinėse šalyse, yra skatinamas gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus būdų plėtojimas, palaipsniui keičiasi teisinė aplinka. Besikeičianti situacija reikalauja naujos savivaldybių institucijų ir vietos bendruomenių bendravimo ir bendradarbiavimo kokybės. Aišku, kad yra būtina kryptinga ir nuosekli gyventojų informavimo bei švietimo politika apie gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybes tvarkant vietos reikalus.

Tokioje pokyčių ir tobulėjimo aplinkoje gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikis vietos savivaldybių institucijų veiklai (viešajam administravimui) įgauna naują reikšmę, svarbą, prasmę ir aktualumą. Nors tiesioginis gyventojų dalyvavimas tvarkant vietos reikalus yra aptariamas įvairiuose teoriniuose veikaluose, ir atlikta nemažai tyrimų, tačiau kompleksinių tyrimų šioje srityje trūksta. Taikant įvairius gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdus ir įtakoiant savivaldybių institucijų veiklą įvairiose sprendimų priėmimo stadijose, kai dar tik identifikuojami gyventojų interesai jų nuomonė, o ir vėliau, kai sprendimai ruošiami ir yra svarstymo stadijoje, ar galiausiai juos priimant ir kontroliuojant jų vykdymą, susiduriama su įvairiomis problemomis. Vietinės valdžios abejingumas gyventojų įtraukimui į sprendimų priėmimo procesą, pačios bendruomenės neaktyvumas, teorinių, praktinių žinių ir įgūdžių trūkumas, kuriant naujus gyventojų ir vietinės valdžios sąveikos modelius, paskatino atidžiau pažvelgti į šią temą.

Darbo **tikslas** – nustatius, kokie gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai taikomi tam tikruose sprendimų priėmimo proceso etapuose, įvertinti svarbiausių etapų (periodas iki sprendimo patvirtinimo) metu taikomų būdų poveikį Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklai, nustatyti esamus trūkumus ir pasiūlyti gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikio tvarkant vietos savivaldos reikalus, tobulinimo kryptis.

Darbo tikslui įgyvendinti iškeliami tokie **uždaviniai**:

- pateikti gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus būdus ir jų skirstymą;

- pristatyti gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus patirtį užsienio valstybėse;
- aprašyti gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdus, įtvirtintus Lietuvos teisės aktais;
- atlikti gyventojų tiesioginio dalyvavimo pirminiuose sprendimų priėmimo etapuose naudojamų būdų poveikį Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių veiklai, tyrimą ;
- nustačius gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos savivaldos reikalus būdų įgyvendinimo trūkumus, pateikti gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikio vietos savivaldybių institucijų veiklai, tobulinimo kryptis ir siūlymus.

Tyrimo objektas - gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus būdai.

Tyrimo dalykas - gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdų taikymas pirminiuose sprendimų priėmimo etapuose Kazlų Rūdos bei Druskininkų savivaldybėse, jų poveikis ieškant geriausių sprendimų, tvarkant vietos reikalus.

Rašant darbą naudotasi lyginamuoju, analitiniu, apibendrinimo ir kitais **tyrimo metodais**. Tyrimo duomenims gauti buvo taikyta interviu ir nustatyti surinktų duomenų kokybiniai požymiai.

Analitinis metodas šiame darbe buvo panaudotas gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdų pagal sprendimo proceso etapus, analizei atlikti. *Lyginamasis metodas* taikytas gyventojų tiesioginio dalyvavimo pradinėse sprendimo priėmimo stadijose naudojamų būdų, ir jų poveikio Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių veiklai palyginti. *Apibendrinimo metodas* taikytas gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos savivaldos reikalus Lietuvoje tobulinimo kryptims numatyti bei išvadoms ir pasiūlymams pateikti.

Gyventojų tiesioginio dalyvavimo, įtakojant vietos savivaldybių institucijų veiklą, poveikiui nustatyti buvo atliktas tyrimas dviejose Lietuvos savivaldybėse. Pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti pirminėse sprendimo priėmimo stadijose naudojamų tiesioginio dalyvavimo būdų (vietos gyventojų apklausa, atstovavimas kaimo gyvenamųjų vietovių bendruomenėms, viešieji svarstymai, peticijos, nevyriausybinių organizacijų įtaka vietos valdžiai) poveikį savivaldybių institucijų veiklai ir nustatyti, kokios problemos iškyla, ieškant dialogo tarp savivaldybių ir bendruomenės narių, svarbiausiose sprendimo priėmimo stadijose.

Darbą sudaro trys skyriai. *Pirmajame skyriuje* nagrinėjama gyventojų tiesioginio dalyvavimo, tvarkant vietos reikalus, būdai pagal sprendimų priėmimo proceso eigą, šių būdų taikymo poveikis viešajame administravime, pristatoma gyventojų tiesioginio dalyvavimo, tvarkant vietos reikalus, užsienio valstybių patirtis. *Antrajame skyriuje* nagrinėjama gyventojų tiesioginio dalyvavimo, tvarkant vietos reikalus, būdai ir jų poveikis Lietuvos savivaldybėms bei teisinis

reglamentavimas. *Trečiajame skyriuje* išskiriamos gyventojų tiesioginio dalyvavimo, tvarkant vietos savivaldos reikalus, problemos ir nusakomos tobulinimo kryptys mūsų šalyje.

Teorinei analizei buvo naudojami įvairių užsienio autorių (Harris L., Soeren Villadsen) ir lietuvių autorių (Astrauskas A., Gineitienė D., Domarkas V. ir kt.) moksliniai darbai. Taip pat naudoti nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai bei dokumentai. Darbe remtasi įvairiais straipsniais ir tyrimų medžiaga, kurie pateikia informacijos apie gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybes ir jų įtaką savivaldybių institucijų veiklai. Reikia pastebėti, kad trūksta išsamių studijų, kaip gyventojai pasinaudodami ir derindami įvairias tiesioginio dalyvavimo galimybes visose sprendimo priėmimo ir vykdymo stadijose gali įtakoti savivaldybių institucijų veiklą.

1. GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS REIKALUS BŪDAI IR JŲ POVEIKIS VIETOS SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLAI

1.1. Vietos savivaldos teisė ir jos įgyvendinimo formos

Vietos savivaldos teisę užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau LR Konstitucija) ir įstatymai. LR Konstitucijoje vietos savivaldai ir valdymui yra skirtas X skyrius, kuriame nustatyti pagrindiniai teritorinio valdymo principai ir apribojimai. Aukščiausio šalies įstatymo teiginį, jog „savivaldos teisė laiduojama įstatymo numatytiems valstybės teritorijos administraciniam vienetais“¹, 2002 metų gruodžio 24 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas savo nutarimu išaiškino detaliau: „vietos savivalda – tai įstatymo numatytų valstybės teritorijos administracinių vienetų bendruomenių (t.y. teritorinių, arba vietos bendruomenių), kurias sudaro šių vienetų nuolatiniai gyventojai (Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolatiniai gyventojai), savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją“².

Būtų tikslinga detaliau paanalizuoti, kas yra ta vietos bendruomenė, kuriai suteikiama savivaldos teisė, ir vietos savivalda, kaip vietos bendruomenės savitvarka.

Pagal šį Konstitucinio teismo išaiškinimą seka tai, kad savivaldos teisė suteikiama vietos bendruomenei, o nusakant vietos bendruomenę yra svarbus lokalizacijos veiksnys. Todėl *vietos (teritorinė) bendruomenė* apibrėžiama kaip grupė žmonių, gyvenančių ir veikiančių apibrėžtoje teritorijoje, susijusių bendrais interesais ir vidiniu jausmu, jog jie priklauso tai žmonių grupei³. Ši vietos (teritorinė) bendruomenė, kuriai suteikta savivaldos teisė, gali ją įgyvendinti pati (tiesiogiai) arba, išsirinkę savo atstovus, deleguotą savivaldos teisę įgyvendinti per juos. Šie išrinktieji atstovai gali sudaryti kitas jiems atskaitingas savivaldybės institucijas ir įstaigas. Konstitucinio teismo nutarime yra išreikšta, kad „teritorinės bendruomenės savivaldos teisė yra neatsiejama nuo institucijų, per kurias ši teisė yra įgyvendinama“⁴. Vadinasi savivaldos teisė deleguojama savivaldybei su visais jos elementais.

„Savivaldybė – tai *ypatinga* žmonių *bendruomenė* (žmonių santalka, socialinė organizacija, socialinė grupė), tvarkanti dalį visuomenės bendrųjų reikalų“⁵. O jos elementai tai yra:

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. X skirsnis, 119 straipsnis

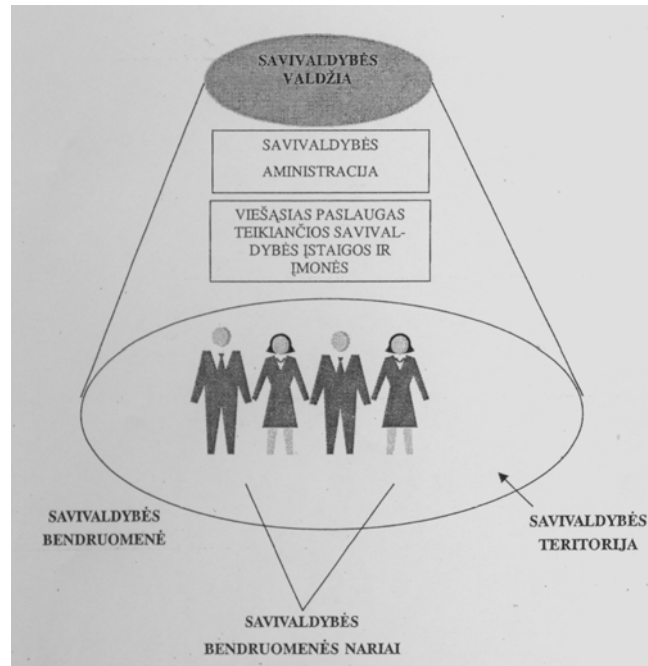
² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas

³ Mokymo vadovas savivaldybių tarybų nariams. – Vilnius, 2004. P.10

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas

⁵ Astrauskas A. Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra: mokomasis leidinys. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P.8

- „valstybės teritorijos dalyje (ji vadinama savivaldybės teritorija) gyvenantis tam tikras žmonių kiekis (ji vadinama savivaldybės bendruomenė);
- savivaldybės teritorijoje tikslingai veikiančios ir kryptingą poveikį žmonėms darančios bei viešąsias paslaugas jiems teikiančios vietos savivaldos subjektai“⁶

1 pav. Savivaldybės elementai

(Šaltinis: Astrauskas A. Galininė B. Vietos savivalda Lietuvoje: teoriniai ir istoriniai aspektai. – Vilnius, 2000. 12 p.)

Šie elementai sudaro sistemą iš valdymo subjekto ir valdymo objekto. Šioje sistemoje „neapsiribojama vien valdymo subjekto vienašališku poveikiu valdymo objektui, o apima ir valdymo objekto grįžtamąjį poveikį valdymo subjektui. Valdymo objektas valdymo subjekto atžvilgiu nėra pasyvus, jo vaidmuo kur kas reikšmingesnis, negu paprastas komandų vykdymas“⁷. Bendruomenė, kaip valdymo objektas gali priversti vykdyti savo pageidavimus nepriklausomai nuo vietinės valdžios (subjekto) valios ar norų. Galima teigti, kad šioje sistemoje bendruomenė ir paklūsta savivaldybės valdžiai, ir yra aktyvus valdymo objektas. O „savitvarkos procesai tampa savivaldos procesais tik tada, kai ir valdymo subjektas, ir valdymo objektas yra aktyvūs“⁸. Čia ir susipina vietos valdžios ir vietos bendruomenės veikla ir ryšiai. Jos abi, viena kitą veikdamos ir įtakodamos, tvarko vietos reikalus, sprendžia problemas ir tokiu būdu veikdamos kartu įgyvendina vietos savivaldą (savitvarką).

⁶ Astrauskas A. Galininė B. Vietos savivalda Lietuvoje: teoriniai ir istoriniai aspektai. – Vilnius, 2000. P.12

⁷ Kūris E. Savivalda Demokratija Teisė. – Vilnius, 1990. P.11

⁸ Žr. ten pat.

Konstitucinio teismo nutarime teigiama, kad „vietos savivalda įtvirtinta kaip savaveiksmiškumo pagrindais veikianti vietinė viešojo administravimo sistema“⁹

Kaip jau minėta, šioje sistemoje tikrasis savivaldos teisės turėtojas yra teritorinė gyventojų bendruomenė, kuri tiesioginių rinkimų būdu sudaro aukščiausią vietinės valdžios instituciją, o šie išrinktieji atstovai gali sudaryti kitas jiems atskaitingas savivaldybės institucijas ir įstaigas. Lietuvoje tokia aukščiausia institucija yra taryba, o „savivaldybės taryba sudaro jai atskaitingus vykdomuosius organus“¹⁰:

- Savivaldybės taryba yra atstovaujamoji institucija, susidedanti iš demokratiškai išrinktų savivaldybės bendruomenės atstovų. Savivaldybės taryba svarstomais klausimais priima sprendimus ir kontroliuoja jų įgyvendinimą. Savivaldybės taryba išsirenka savo vadovą (Merą). Jis taip pat yra ir savivaldybės vadovas. Meras planuoja savivaldybės tarybos veiklą. Jis atskaitingas tarybai ir bendruomenei už visos savivaldybės veiklą
- Savivaldybės administracijos direktorius yra vykdomoji institucija. Administracijos direktorius yra ir savivaldybės administracijos vadovas. Jis pavaldus savivaldybės tarybai ir atskaitingas merui. Savivaldybės administracijos direktorius asmeniškai atsako už savivaldybės tarybos sprendimų įgyvendinimą.

Šioms institucijoms pavedama įgyvendinti bendruomenės interesus. Taigi savivaldybės institucijos gauna teisę veikti bendruomenės vardu.

Veikdamos bendruomenės vardu „savivaldybės (jų institucijos), veikdamos pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją ir vykdydamos viešąjį administravimą ir/arba teikdamos viešąsias paslaugas, garantuoja teritorinės bendruomenės viešąjį interesą“¹¹. Visos savivaldybės institucijos turi savo veiklos kompetencijas (įgaliojimus) ir vykdo vietinį viešąjį administravimą. Savivaldybės institucijų veikla neturi pakenkti bendruomenės nariams, bet atvirkščiai - užtikrinti jų interesų atstovavimą, poreikių tenkinimą per viešųjų paslaugų teikimo, vietos valdžios ir viešojo administravimo funkcijas.

Galima pagalvoti, kad bendruomenė, atidavusi savo įgaliojimus išrinktiems atstovams, lieka bejėgė patikrinti ir prižiūrėti, kaip atstovaujami jų interesai ir poreikiai. Tačiau taip nėra. Bendruomenė nelieka abejinga jų veiklai. Ji gali būti aktyvi ir veikli. Ji stebi ir prižiūri, kaip atstovaujami jos interesai, ji jaučia kaip tenkinami jos poreikiai. Ji gali daryti įtaką savivaldos institucijoms įvairiose sprendimo priėmimo stadijose, taip pat kontroliuoti šias institucijas, vykdamas

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija X Skirsnis, 119 straipsnis

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2002 m. gruodžio 24 d.

savivaldos funkcijas bei įgyvendinant sprendimus. Bendruomenė turi tam tikras poveikio priemones, o reikalui esant gali tapti aukščiausia valdžia. Teritorinė vietinė bendruomenė gali pasinaudoti tiesioginio dalyvavimo būdu – referendumu – ir „užlipti vietinei įgaliotajai valdžiai ant galvos“ arba vietinę valdžią veikti ir įtakoti kitais tiesioginio dalyvavimo būdais. Vadinasi, ji išlieka ne tik griežta stebėtoja, bet ir aktyvi dalyvė.

Galima padaryti išvadas, kad savivaldybės bendruomenė yra ypatingas darinys, kuris poveikį vietos valdžiai gali išreikšti trimis būdais:

- per rinkimus išsirinkti savo atstovus ir deleguoti jiems sprendimų priėmimo galią;
- vietiniu referendumu, kai bendruomenė tampa aukščiausia valdžia;
- **tiesioginio dalyvavimo būdais įtakoti savivaldybės sprendimus, tvarkant vietos reikalus.**

Sekančiame skyriuje bus analizuojami galimi tiesioginio dalyvavimo būdai ir jų poveikis savivaldos institucijų veiklai.

1.2. Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai ir jų skirstymas

Sąvoka „tiesioginis dalyvavimas“ apibūdina veiksmus, kuriais gyventojai, viešai pareikšdami apie individo ar grupės interesus, gali prisidėti prie vietinių viešųjų problemų sprendimo ir tuos sprendimus įtakoti. Populiariausias termino „piliečių dalyvavimas“ vartojimo prasmės interpretavimas siekia pabrėžti tiesioginį paprasto žmogaus, eilinio piliečio dalyvavimą valdymo procesų rengime ir įgyvendinime. Tiesioginis piliečių dalyvavimas vietos savivaldoje dažnai suprantamas kaip neprivilegiuotų piliečių dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant sprendimus, darančius įtaką jų gyvenimo lygmeniui, jų veiklos turiniui ir kt.¹²

Gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybės teorijoje vadinamos dvejopai. Vieni teoretikai vadina formomis, kiti būdais. Lietuvių kalbos žodyne forma apibūdinama kaip „reiškimosi būdas, nustatyta tvarka, pavyzdys kam nors atlikti“¹³, o būdas apibūdinamas kaip „priemonė, kelias, atžvilgis (kaip daroma), parodo koku būdu tai daroma“¹⁴. Šiame darbe vietinių gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybės bus vadinamos būdais.

Bendruomenės narių dalyvavimas, tvarkant bendrus vietos reikalus, suprantamas dvejopai:

¹² Viešojo administravimo efektyvumas. – Kaunas: Technologija, 2001. P. 340

¹³ Lietuvių kalbos žodynas. [elektroninis išteklius] <http://www.lkz.lt>

¹⁴ Lietuvių kalbos žodynas. [elektroninis išteklius] <http://www.lkz.lt>

1. apima visas bendruomenės veiklos formas ir būdus, nepriklausomai, ar sprendimas priimamas pačios bendruomenės tiesiogiai, ar tik daroma įtaka vietinės valdžios organams priimti sprendimus;
2. apsiribojama vien tik tomis formomis ir būdais, kuriais daroma įtaka valdžios organams priimant sprendimus ir juos įgyvendinant, o tiesioginiai atstovaujama vietinės valdžios organų rinkimai bei vietiniai sprendžiamieji referendumai traktuojami kaip tiesioginės visuomeninės valdžios raiškos formos.¹⁵

Gineitienė D. ir Domarkas V. teigia, kad visuomenės dalyvavimas viešajame administravime gali būti realizuojamas įvairiais būdais: pavienių asmenų ir interesų grupių veikla, rengiant viešus svarstymus, pranešimus ir komentarus, dalyvaujant patariamuosiuose komitetuose, organizuojant demonstracijas, vykdant rinkimines kampanijas bei lobizmą, dalyvaujant nevyriausybinėms organizacijoms, profsąjungoms, politinių partijų bei kitų visuomeninių organizacijų veikloje, įtakojant valstybės pareigūnų, įgaliotų kontroliuoti vyriausybinių įstaigų, ministerijų ir kt. žinybų, veiklą ir t.t.¹⁶

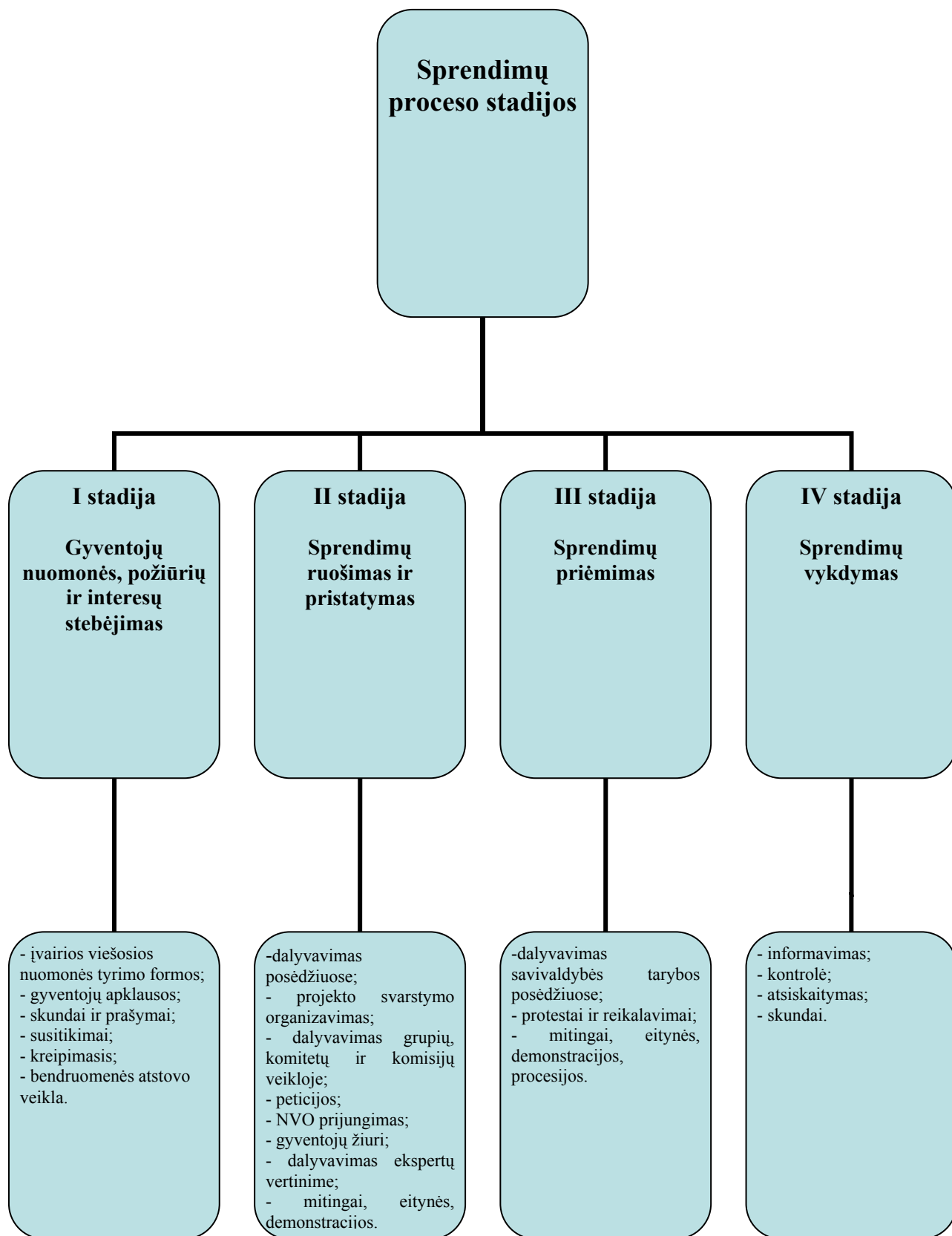
Tiesioginio dalyvavimo būdus galima skirstyti, rūšiuoti, grupuoti labai įvairiai:

1. balsuojamieji tiesioginio dalyvavimo būdai (savivaldybės tarybos rinkimai, referendumai, vietinės gyventojų apklausos);
2. gyventojų tiesioginis dalyvavimas, pagrįstas bendruomenine veikla (narystė NVO, seniūnijų tarybos, gyvenamosios vietovės bendruomenių atstovų veikla, politiniai judėjimai);
3. susitikimai su pareigūnais (savivaldybės tarybos posėdžiai, tarybos komitetų ir komisijų veikla, kreipimasis su skundu, viešieji svarstymai su savivaldybės atstovais, peticijų nagrinėjimas);
4. įvairios susirinkimų formos (mitingai, piketai, demonstracijos, procesijos, įvairios eitynės).

Gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybes galima išanalizuoti ir įvairiose sprendimų priėmimo stadijose (žr. 2 pav.). Pasidomėkime, kokiais tiesioginio dalyvavimo būdais gyventojai galėtų pasinaudoti tada, kai sprendimai dar tik ruošiami ir yra svarstymo stadijoje, ir kokiais –priimant sprendimus ar kontroliuojant jų vykdymą.

¹⁵ Astrauskas A. Kodėl sunkiai kuriasi bendruomenės?//Savivaldybių žinios, 1999, sausio 7 d. P.6

¹⁶ Gineitienė D., Domarkas V. Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms. – Kaunas: Technologija, 2000. P.6

2 pav. Sprendimų priėmimo stadijos

Būtų galima išskirti I stadiją, kai savivaldybė stengiasi sužinoti gyventojų nuomonę stebėdama savo gyventojų bendruomenę, identifikuodama jų interesus ir požiūrius. Savivaldybės institucijos įvairiais būdais renka informaciją, skatina savo bendruomenės narius pareikšti nuomonę svarbiais klausimais. Iš kitos pusės gyventojai taip pat įvairiais tiesioginio dalyvavimo būdais išsako savo problemas, nuomonę ir pageidavimus. Tokiu būdu bendruomenė padeda savivaldybės institucijoms suformuluoti „darbotvarkę“ ir iš anksto sudėlioti savivaldybės veiksmų prioritetus. Šiam tikslui gali būti naudojamos:

- įvairios viešosios nuomonės tyrimo formos;
- vietinės gyventojų apklausos, kurias gali inicijuoti tiek taryba, tiek gyventojų iniciatyvinės grupės;
- piliečių skundų ir prašymų analizė;
- susitikimų su savivaldybės pareigūnais analizė;
- inicijuojami susitikimai su savivaldybės tarybos nariais, meru, administracijos vadovu;
- gyventojai kreipiasi per numatytas mero, administracijos direktoriaus priėmimo valandas;
- gyvenamosios bendruomenės atstovo veikla, atliekant vietovės bendruomenės apklausą.

Visais šiais būdais skatinamas abipusis gyventojų ir savivaldybės institucijų komunikavimas, kuris dar labiau naudingas **II stadijoje, kai sprendimai ruošiami ar pristatomi jų projektai svarstymui**. Šiame etape vyksta konsultacijos dėl rengiamų sprendimų ar aktualių klausimų. Gyventojai pateikia savo idėjas bei siūlymus, aiškiai išsako savo problemas, pozicijas ir išgryninamas galutinis geriausias sprendimo variantas, tinkamas bendruomenei. O kai kuriais atvejais - tai galimybė sustabdyti ar atidėti ekspertų tyrimams nekokybiško sprendimo priėmimą, pateikus svarius argumentus. Aktyvus gyventojų dalyvavimas sprendimų projektų svarstymuose gali ryškiai paveikti sprendimų kokybę, jų turinį, bei pagerinti vietos savivaldos veiklą. Išbandžius visas bendradarbiavimo galimybes yra dar kitas būdas - pasinaudoti nusiskundimais bei visuotiniu nepasitenkinimu ir griebtis kraštutinių priemonių.

Bendruomenės atstovai arba gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovai:

- gali dalyvauti ir pasisakyti savivaldybės tarybos posėdžiuose;
- gali organizuoti viešuosius sprendimo projekto svarstymus;
- aktyvūs bendruomenės atstovai gali dalyvauti darbo grupių, tarybos komitetų ir komisijų veikloje;

- teikti peticijas tam, kad panaikintų jau priimtą sprendimą, jį pakeistų arba priimtų naują;
- NVO organizacijų įsijungimas, pateikiant savo projektus ir įtakojant sprendimo kokybę;
- gali dalyvauti seniūnijų tarybų veikloje;
- gali dalyvauti įvairiose diskusijose, susirinkimuose, konferencijose;
- ekspertų vertinimas;
- gyventojų žiuri – grupės, kurios stebi, kad būtų sąžiningai atstovaujami gyventojų interesai, jas išsirenka pačios bendruomenės;
- gali dalyvauti mitinguose, procesijose, demonstracijose, eitynėse.

Sprendimo priėmimas vyksta III stadijoje. Tai pirmuose dviejuose sprendimų priėmimo etapuose išdiskutuoto, išgryninto ir paties tinkamiausio bendruomenei sprendimo priėmimas, kurį patvirtina išrinktieji bendruomenės atstovai. Tačiau netgi šioje stadijoje, kai bendruomenės gyventojai pavėluoja įsijungti pirmuose sprendimo priėmimo etapuose, yra galimybių pareikšti komentarus, argumentus, o kraštutiniu atveju užprotestuoti ir sustabdyti nepriimtina bendruomenei sprendimą.

Bendruomenės gyventojai gali:

- dalyvauti ir argumentuotai pasisakyti savivaldybės tarybos posėdžiuose;
- protestu savivaldybės tarybos posėdyje ir reikalavimais priversti išnagrinėti sprendimą iš naujo;
- dalyvauti mitinguose, procesijose, demonstracijose, eitynėse.

IV stadija - tai priimtų sprendimų vykdymas, užtikrinant vietos gyventojų interesų vykdymą, poreikių tenkinimą per viešųjų paslaugų teikimą bei vietos valdžios ir viešojo administravimo funkcijas, ir jų kontrolę. Šiam tikslui gali būti panaudojama:

- Informavimas, kai bendruomenės atstovai informuojami apie priimtus sprendimus;
- Besinaudojančių paslaugomis kontrolė – kai gyventojai tiesiogiai kontroliuoja viešosios paslaugos teikimo organizavimą bei išteklius. Gali būti išrinktas gyventojų komitetas;
- Atsiskaitymas. Tai įvairių formų susitikimai, kurių tikslas - atsiskaityti bendruomenės gyventojams už sprendimų vykdymą ir įvairių projektų įgyvendinimą;
- Kontroliuodami sprendimų vykdymą gyventojai gali kreiptis su skundais į teismus ar kitas institucijas.

Galima daryti išvadą, kad aktyvus gyventojų dalyvavimas, tvarkant vietos savivaldos reikalus, ir geranoriški savivaldybės veiksmai, skatinant gyventojus dalyvauti savivaldos veikloje, pasinaudojant ir derinant šias išvardintas, įvairias įtakojimo galimybes visose sprendimo priėmimo ir vykdymo stadijose, atvestų prie teisingų ir laiku priimtų sprendimų.

Žinoma, kad kiekviename etape, pradedant sprendimo formulavimu baigiant jo vykdymo kontrole, galima naudoti ar derinti įvairius poveikio būdus ar netgi sukurti įvairius poveikio kompleksus, kurie leistų ir išsakyti nuomonę, ir patarti, ir pakritikuoti, ir išklaudyti. O dar svarbiau, kad įvairių dalyvavimo būdų naudojimas leistų sukurti patį geriausią gyventojų ir vietinės valdžios sąveikos ir bendradarbiavimo modelį, kuris būtų pats optimaliausias ir efektyviausias šiuolaikinėse savivaldybėse. T.y. derinamas ir kuriamas gyventojų ir vietos savivaldos institucijų veiklos mechanizmas, kurio tikslas - geriausi sprendimai bendruomenei.

Susiformuoja dar vienas svarbus punktas, kad bendruomenės ir vietinės viešojo administravimo institucijų glaudus bendravimas ir bendradarbiavimas įvairiose sprendimo priėmimo stadijose gimdo naujas gyventojų dalyvavimo formas bei būdus. Europos Tarybos Ministrų rekomendacijose kaip tik ir sakoma, kad būtina „įgalinti vietos atstovus naudoti įvairias bendravimo su visuomene priemones bei platų visuomenės tiesioginio dalyvavimo sprendimų priėmimo būdų spektrą“¹⁷.

1.3. Gyventojų dalyvavimo būdų taikymo poveikis viešajame administravimui

Tikslinga būtų pasidomėti tiesioginio piliečių dalyvavimo nauda vietos savivaldai ir paanalizuoti, koks gi yra šių būdų taikymo poveikis.

Gyventojų dalyvavimą valdyme, priimant ir įgyvendinant sprendimus, lemia politinės, socialinės, ekonominės priežastys. Nors ir turėdamos legitimumo teisę priimti sprendimus, valdžios struktūros demokratinėje visuomenėje privalo itin dėmesingai reaguoti į sparčius pokyčius visuomenės gyvenime, vienos ar kitos bendruomenės vidinėje ir išorinėje aplinkoje bei į bendruomenės narių lūkesčius. Šiuolaikinio demokratinio valdymo organizavimo principai reikalauja, kad piliečiai tiesiogiai dalyvautų sprendžiant prieštaravimus tarp piliečių grupių, moderuojant kartais labai priešingas valdžios institucijų ir asocijuotų piliečių bei atskirų individų pozicijas, jų teises ir galimybes, reguliuojant konfliktus tarp įvairių interesų grupių. Piliečių dalyvavimas, planuojant valdžios institucijų veiklą, valdant finansinius, žmogiškuosius,

¹⁷ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos šalims narėms apie piliečių dalyvavimą vietiniame viešajame valdyme. Priimta Ministrų Komiteto 2001 m. gruodžio mėn. 6 d. 776-jame Ministrų Atstovų susirinkime

technologinius ir informacinius visuomenės organizacijų išteklius, labai padeda tobulinti valdžios institucijų kaip viešųjų paslaugų tiekėjų ir piliečių kaip jų vartotojų santykius. Piliečių, jų organizacijų įtraukimas į kasdieninį naujų projektų ir programų kūrimą yra viena svarbiausių savivaldos institucijų efektyvios veiklos sąlygų, užtikrinančių racionalių sprendimų priėmimą.

Gyventojų įtraukimas į viešosios nuomonės formavimą, sprendimų priėmimą ir įgyvendinimą yra svarbus todėl, kad:

- „padeda nustatyti bendruomenės poreikius ir prioritetus;
- sudaro galimybę gauti būtinos reikiamos informacijos geriausia sprendimui priimti ir suteikia galimybę paaiškinti žmonėms reikalo esmę, kai būtina priimti sudėtingą ar nepopuliarią sprendimą;
- leidžia valstybės tarnautojams parodyti piliečiams, kad jie žino savo darbą, dirba atsakingai ir tarnauja piliečiams;
- gali paskatinti bendruomenės kūrybingumą ir leidžia panaudoti piliečių išmintį ir gabumus;
- ugdo abipusį pasitikėjimą;
- gali padėti valstybės tarnautojams spręsti konfliktus, pasiekti konsensą ir užsitikrinti piliečių paramą;
- gali padėti koreguoti ir tobulinti programas, norint užsitikrinti visuomenės paramą;
- leidžia įgyti visuomenės paramą, nes žmonėms patinka, kai klausiami jų nuomonės svarbiais klausimais, ypač tais, kurie turi jiems tiesioginės įtakos ir kurie leidžia jiems jaustis reikšmingais“¹⁸

Gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus, oponentai nurodo, kad tai labai daug kainuojantis ir daug laiko reikalaujantis procesas. Iš tiesų, norint įtraukti piliečius, reikia ir laiko, ir pinigų, tačiau, laiku nepaklausus žmonių nuomonės ir pradėjus įgyvendinti planą, gali kilti konfliktų su bendruomene. Tada tenka stabdyti veiklą ir laukti, kol konfliktas bus išspręstas, o tai gali kainuoti dar daugiau. Piliečių dalyvavimas nesikerta ir su valstybės tarnautojų atsakomybe priimant sprendimus. Sprendimo priėmėjui gyventojų dalyvavimas tik suteikia informacijos, reikalingos racionaliui sprendimui priimti. Be to, pastangos įtraukti gyventojus leidžia pasiekti konsensą. Netgi jei konsensusas neįmanomas, pastangos padeda valdyti galintį kilti konfliktą, nes suteikia galimybę visiems išsakyti savo mintis ir nuostatas ir suprasti oponentų argumentus. Tai užtikrina oponentams galimybę būti išgirstiems.

¹⁸ Gineitienė D., Domarkas V. Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms. – Kaunas: Technologija, 2000. P. 7

Kai kurie teoretikai piliečių dalyvavimą vertina kaip priemonę leidžiančią, koreguoti valdančiųjų sluoksnių klaidas, kiti - pažymi, kad piliečių dalyvavimas grindžiamas pripažinimu, kad piliečiai gali ryškiai veikti sprendimų kokybę bei pagerinti vietos savivaldos veiklos turinį. Piliečiai, kaip valdžios institucijų teikiamų paslaugų vartotojai, yra žymiai jautresni visuomenės poreikiams, mato ir išskiria juos kur kas geriau nei valdžios atstovai. Galima teigti, kad dažnai piliečiai, nebūdami profesionalai, yra geresni ekspertai, nei daug metų išdirbę valstybės institucijų atstovai. Todėl šiandien piliečių dalyvavimas labai reikalingas tiek lokaliu, tiek centrinės valdžios lygmeniu, kur dažnai valdžios veikla ir požiūris yra perdėm biurokratizuotas¹⁹.

Kiti teoretikai pabrėžia, kad dalyvavimo valdyme iniciatyva būtinai turi kilti iš pačių gyventojų. Kaip teigia Harris²⁰, piliečių įtaka, poveikis administraciniams sprendimams būna sėkmingi, kai piliečių grupės aktyviai veikia ir „spaudžia“ valdžios institucijas bei priverčia atsizvelgti į piliečių požiūrį, nuomones ir pozicijas priimant sprendimus, nei rutiniškai įtraukus piliečių grupių atstovus į sprendimų rengėjų būrį. Piliečių grupių spaudimas turi mažesnę poveikį, jei piliečių dalyvavimo funkcijos yra griežtai reguliuojamos, biurokratizuojamos, o piliečių atstovai dirbtinai įtraukiami į tarybas, uždavinių formavimo, patariamuosius komitetus. Toks rutininis piliečių dalyvavimo būdas dažnai įtraukia tokius piliečius, kurie yra neparengti, neutralūs arba užima pacifistinę poziciją, keliant ir sprendžiant įvairias problemas. Tuo tarpu piliečių grupių veikla paprastai tik sustiprina tam tikrą specifinę piliečių poziciją ar tam tikrą kampaniją, interesams įtvirtinti. Šiandieninė Vakarų šalių praktika ir tam tikros piliečių aktyvumo apraiškos Lietuvoje leidžia teigti, kad, nors yra gana ryškus bendras piliečių abejingumas dėl savo rajono, miesto reikalų, užsisklendimas šeimos ar siaurų interesų rate, vis dėlto „identifikuotos piliečių grupės“ gana dažnai užsitikrina gyventojų narių paramą suinteresuojant, lavinant jas, panaudojant paprastai ne itin aktyvią piliečių energiją ir veiklos galimybes.

Galima daryti išvadas, kad savivaldybės institucijos turi skatinti gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme, nes pačios suinteresuotos turėti aktyvią bendruomenę. Tačiau skatinimas turėtų prasidėti pirmiausia nuo aiškinimo ir informacijos skleidimo, kokiais būdais gyventojai gali dalyvauti ir veikti, kokias galimybes jie turi įtakojant sprendimų priėmimą. Savivaldybė pasiūlo visą spektrą būdų veikti ir dalyvauti įvairiuose sprendimų priėmimo etapuose, iš kurių bendruomenės nariai išsirenka sau priimtinausius pagal kiekvieną individualų atvejį, pagal asmenybės ar grupės poreikius. Gyventojų iniciatyva dalyvauti sprendimų priėmime bus realizuota tada, kai bendruomenės nariai galės išsakyti nuomonę, ir pasiskųsti, ir pateikti kritiką, ir pasiūlyti

¹⁹ Viešojo administravimo efektyvumas. – Kaunas: Technologija, 2001. P.341

²⁰ Harris L. Public Involvement in Government; as Reprinted in A. Shenk. – Boston: Holbrook Press, 1986. P. 258–259.

idėją, ir užprotestuoti, ir kontroliuoti, ir padėti nuspręsti. Tokiu būdu susiformuos geriausi sprendimai.

Pasitvirtina dar vienas svarbus punktas: kuo didesnis gyventojų veiklos ir dalyvavimo būdų sąrašas, tuo didesnė tikimybė įtraukti platesnį ratą bendruomenės narių, pradedant jaunimą, neįgaliuosius, toli nutolusius gyventojus pagal gyvenamąją vietą, moteris auginančias vaikus ir t.t.

Tokiu būdu formuojasi įvairūs bendruomenės ir viešojo administravimo institucijų bendravimo ir bendradarbiavimo modeliai. Gyventojai įgauna žinių, patirties, kuriasi bendradarbiavimo tradicijos tarp bendruomenės ir savivaldybės institucijų.

Sekančiame skyriuje bus pristatyta užsienio patirtis, taip pat tiesioginio dalyvavimo būdai naudojami senose demokratines tradicijas turinčiose šalyse, kaip šių šalių gyventojai gali dalyvauti vietinio valdymo procese ir įtakoti sprendimų priėmimą.

1.4. Gyventojų tiesioginis dalyvavimas vietiniame valdyme: užsienio valstybių patirtis

Vokietijos savivaldos sistema priklauso germaninei valdymo kultūrai. Tarpukario Lietuvoje dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių vokiškoji (germaninė) valdymo kultūra darė didelę įtaką Lietuvos savivaldai.

Atgavus Lietuvos nepriklausomybę, Lietuvos teoretikai bei politikai analizavo įvairių krypčių savivaldos sistemų modelius ir buvo pasirinkta Šiaurės šalių valdymo sistema, kurioje dominuoja efektyvumo siekis, konsultacijos ir akcentuojami piliečių poreikiai.

Glaudžios šių dviejų savivaldos valdymo tradicijų sąsajos su Lietuvos savivaldos sistema, paskatino pasirinkti germaniškosios (Vokietijos) ir skandinaviškosios (Danijos) krypties valdymo kultūros pavyzdžius.

Vokietijos savivaldybėse stiprus atskirų individų ar grupių (draugijų, asociacijų, susivienijimų, pilietinių iniciatyvų) pilietinis angažavimasis ne tik priverčia tarybą ir valdybą labiau pagrįsti savo sprendimus, bet ir skatina naujovių poreikį, o visa tai naudinga vietos savivaldai. Šiuo požiūriu reikėtų teigiamai vertinti pastaraisiais metais pasireiškiantį vietinių įstatymų leidėjų polinkį papildyti savivaldybės veiklos tvarką reglamentuojančias normas plebiscito elementais. Tai atitinka ir padidėjusį gyventojų norą kurti. Tai patvirtina šie senųjų federacinių žemių pavyzdžiai:

- piliečiai netiesiogiai renka (ober)burmistrą ir landrasą Heseno ir Reinlando-Pfalco (joje gali ir atšaukti išrinktus etatinius pareigūnus) federalinėse žemėse;

- numatytas rinkėjų balsų kaupimas vienam kandidatui bei balsų išskirstymas skirtingiems sąrašams per rinkimus į savivaldybes Reinlando-Pfalco federalinėje žemėje;
- numatytas pilietinis pageidavimas bei pilietinis sprendimas Reinlando-Pfalco, o nuo 1999 m. ir Šiaurės Reino-Vestfalijos federalinėse žemėse.²¹

Taigi kaip pilietis gali reikštis vietos savivaldoje?

Svarbiausias dalykas, kuriuo pasireiškia piliečio dalyvavimo vietos savivaldoje teisė, be jokių abejonių, yra Vokietijos Federalinės Respublikos Pagrindiniame Įstatyme (toliau bus vadinama VFR Konstitucija) įtvirtinta jo teisė dalyvauti šiuose rinkimuose:

- visuotiniuose (kiekviena/-s pilnametė/-is savivaldybės pilietė/-is turi teisę rinkti);
- tiesioginiuose (kandidatai/-ės renkami tiesiogiai);
- laisvuose (sprendimas rinkimų metu neturi būti priimtas spaudimo sąlygomis);
- lygiuose (visi balsai yra lygūs);
- slaptuose (individualus sprendimas rinkimų metu lieka paslapyje).²²

Pilietis pareiškia savo valią, kas atstovaus jo interesams savivaldybėje ir apskrityje. Priklausomai nuo savivaldybės statuto tipo, ši teisė įgyvendinama skirtingai. Daugelyje federalinių žemių pilietis taip pat turi teisę rinkti (ober)burmistrą, o kai kuriais atvejais ir landratą, kurie kartu vadovauja valdybai. Kitos ypatingos piliečio dalyvavimo vietos savivaldoje teisės, išskyrus faktiškai neturinčias reikšmės mažų savivaldybių galimybes savivaldybės susirinkimą traktuoti kaip tiesioginės demokratijos formą (VFR Konstitucijos 28 str. 1 p.), Konstitucijoje nėra išskirtos.

Kalbėti apie bendro pobūdžio piliečių teises dalyvauti vietos savivaldoje galime jų pagrindinių teisių požiūriu:

- visų (savivaldybės) politinio aktyvumo apraiškų pagrindas yra piliečiams garantuotos susirinkimų bei asociacijų laisvės bei su jomis susijusios teisė laisvai reikšti savo nuomonę, spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių laisvė (VFR Konstitucijos 8, 9 ir 5 straipsniai). Tik šių teisių dėka yra įmanomas ir įgyja prasmę piliečio dalyvavimas kuriant viešąją nuomonę;
- ne mažiau yra svarbi VFR Konstitucijos 19 str. 4 p. garantuojama teisinė apsauga, kuria kiekvienas pilietis gali pasinaudoti visų valstybės valdžios vykdomų veiksmų atžvilgiu. Pavyzdžiui, pilietis gali įteikti protestą dėl vietos valdžios akto ir dėl to gali būti pradėtas administracinio (eismo) procesas, jei vietos valdžia nesugebės suderinti interesų;

²¹ Kanitzas H. Pilietis ir savivaldybė. – Vilnius: NPI „Savivalda“, 1995.

²² Užsienio šalių konstitucijos. Vokietijos Federalinės Respublikos pagrindinis įstatymas. – Vilnius, 2004. P.39-99

- peticijos teisė, numatyta VFR Konstitucijos 17 straipsnyje, taip pat kai kuriais atvejais gali būti politinių išipareigojimų savivaldybėje pagrindas. Ji kiekvienam piliečiui garantuoja teisę su individualiu ar grupiniu prašymu arba skundu kreiptis į kompetentingas įstaigas arba piliečiams atstovaujančias institucijas;
- asmenys, siekiantys ne vien retkarčiais dalyvauti formuojant politinę valią ir nenorintys apsiriboti vien konkrečiomis problemomis, gali stoti į partijas. VFR Konstitucijos 21 straipsnyje yra aiškiai suformuluota partijoms keliami uždavimai - dalyvauti formuojant tautos politinę valią. Būtent savivaldybėje partijos narys dažniausiai gali tiesiogiai ir aktyviai veikti priimamus politinius sprendimus.²³

Be piliečio politinio dalyvavimo galimybių, įtvirtintų Konstitucijoje, yra ir kitos - kiekvienoje federalinėje žemėje skirtingos - įstatymu numatytos to dalyvavimo formos. Visos savivaldybės organizaciją reglamentuojančios normos numato vienokią ar kitokią piliečių paklausimo teisę. Kiekvienoje federalinėje žemėje dėl svarbių savivaldybės reikalų gali būti šaukiamas piliečių arba gyventojų susirinkimas kaip informacinis bei diskusijų forumas. Kai kuriose federalinėse žemėse yra papildomai numatyta galimybė savivaldybei atstovaujančios institucijos viešų posėdžių metu surengti vadinamąsias gyventojų paklausimų valandas. Jų metu gali būti keliami klausimai, susiję su savivaldybių reikalais, taip pat teikiami pasiūlymai, iniciatyvos, išklaunami ekspertai bei gyventojai, kuriuos tiesiogiai liečia svarstomi dalykai. Bene pati žinomiausia teisė būti informuotam Statybos įstatymo sąvade. Jame užfiksuota savivaldybių pareiga iš anksto informuoti savo piliečius, kokie tikslai bei uždaviniai numatyti statybų planuose.²⁴

Dauguma federalinių žemių, pripažindamos pilietinius pageidavimus (pilietinio sprendimo pradžios stadija) ir pilietinius sprendimus (slaptu balsavimu piliečių priimtas sprendimas svarbiu savivaldybės gyvenimo klausimu), savo piliečiams suteikia galimybę dalyvauti, sprendžiant aktualius dalykinius savivaldybių klausimus. Visose naujosiose federalinėse žemėse (išskyrus Tiuringiją) tai numatyta ir apskrityse. Siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimams, jau pilietinio pageidavimo atveju dažniausiai reikalaujama ne tik dalykiškai pagrįsti tokią priemonę, bet ir pasiūlyti, kaip pagal galiojančių įstatymų reikalavimus ją finansuoti.

Mažiau reikšminga yra daugelyje savivaldybės organizaciją reglamentuojančių teisinių normų numatyta piliečių arba gyventojų paklausimo galimybė. Tokio paklausimo dėka galima priversti savivaldybei atstovaujančią instituciją svarstyti gyventojus dominančią problemą,

²³ Užsienio šalių konstitucijos. Vokietijos Federalinės Respublikos pagrindinis įstatymas. – Vilnius, 2004

²⁴ Kanitzas H. Pilietis ir savivaldybė. – Vilnius: NPI „Savivalda“, 1995.

žinoma, jei ji priklauso savivaldybės reguliavimo sričiai. Tačiau sprendimo teisė lieka savivaldybei atstovaujančios institucijos kompetencija.

Kas šių tiesioginės demokratijos elementų atveju turi teisę teikti pasiūlymus, kas turi teisę priimti sprendimus, koks kvorumas yra būtinas kiekvienu konkrečiu atveju, kokios problemos tokiu būdu nesprenžiamos (negatyvusis sąrašas) bei kitos nuostatos įvairiose federalinėse žemėse skiriasi ir yra fiksuojamos atitinkamose savivaldybių organizaciją reglamentuojančiose normose.

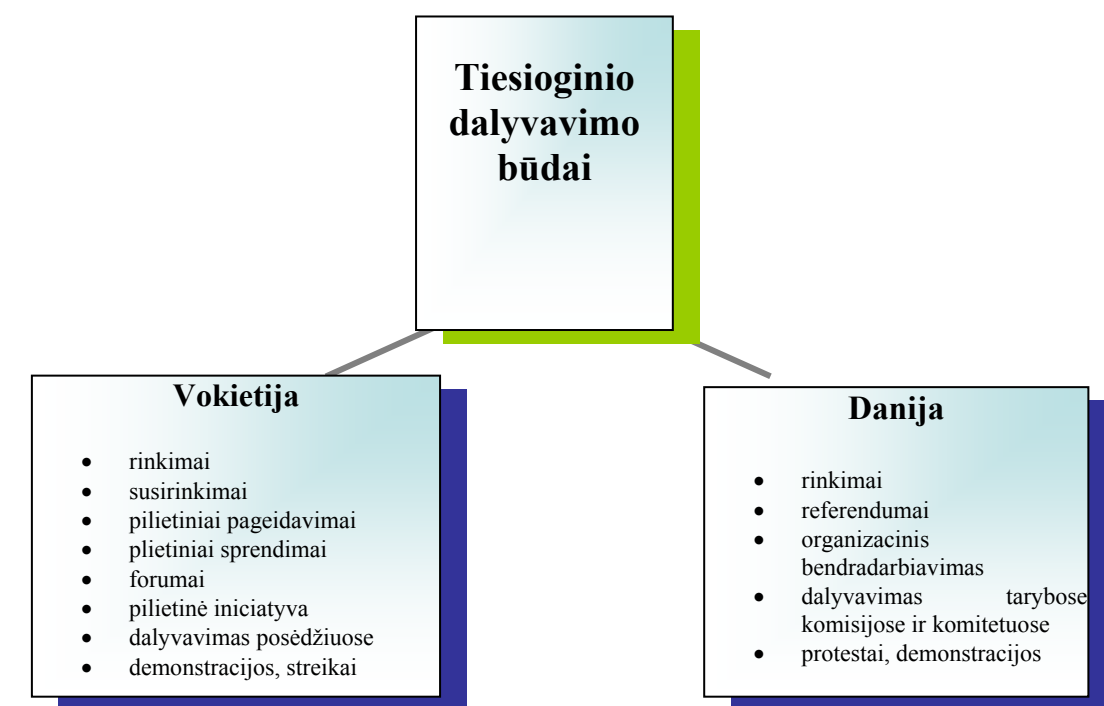
Be tų galimybių, kurios numatytos savivaldybių organizaciją reglamentuojančiose juridinėse normose, daugelis savivaldybių savo iniciatyva nustato ir papildomus būdus piliečiams dalyvauti tvarkant vietos reikalus, siedamos tai su plačiomis galimybėmis gauti informaciją bei bendrauti su žmonėmis. Taip pilietis yra įtraukiamas į vietinį politinės valios formavimo procesą net ir tuo atveju, jei savivaldybių vidaus tvarką reglamentuojančios normos to tiesiogiai ir nenumato. Be to, tokių formų kaip, pavyzdžiui, parlamentiniai klausymai, forumai ar paklausimai dėka galima plačiau bendrauti su piliečiais. Tuo būdu suteikiama tribūna ir „silpną balsą“ turinčioms grupėms, kurios priešingu atveju gali likti neišgirstos ir nepastebėtos.

Be šių atstovaujamosios demokratijos partinėje sistemoje numatytų galimybių dalyvauti sprendžiant vietos reikalus, senosiose federalinėse žemėse aštuntajame dešimtmetyje plačiai paplito ir netradicinė politinio aktyvumo (savivaldybėse) forma - pilietinė iniciatyva. Tai laisva, dažniausiai pasireiškianti tik tam tikru laikotarpiu socialiai aktyvių piliečių koalicija, kuri tam tikru būdu - kai kada labai egoistiškai - reaguoja į valstybės planus arba į politinius veiksmus (savivaldybėse), ar padarytas klaidas. Ji pasireiškia labai plačiai - pradedant viešosios nuomonės raiška bei politiniu spaudimu ir baigiant savo interesų gynimu. Šiai veiklos formai yra būdinga tai, kad piliečiai orientuojasi ne įprastines tarpininko vaidmenį atliekančias instancijas (asociacijas, partijas parlamentus), bet tiesiog į kompetentingą valdymo įstaigą ar instituciją.

Pilietinės iniciatyvos raiškos stilius nėra sąlygotas vien tik konfliktų strategijos, kuri atmets galimybę bendradarbiauti su partijomis, asociacijomis arba valdyba, ji pripažįsta ir tokias bendradarbiavimo formas, kurios gali turėti įtakos formaliam sprendimų priėmimo procesui. Strategijos veiksmų paletė yra labai plati - nuo netradicinių veiksmų formų, kaip ėjimas į posėdžius ir dalyvavimas juose iki tam tikrų galiojančių taisyklių pažeidimų, tokių kaip nesankcionuotos demonstracijos, eismo sulaukymas, ilgalaikės protesto akcijos ar bado streikai (pilietinis nepaklusnumas). Pagrindinės pilietinių iniciatyvų, turinčių protesto pobūdį, temos ilgą laiką buvo susijusios su transportu, energijos gamyba ir aplinkos apsauga.

Danijoje vietinės valdžios politinis pagrindas tam tikru aspektu gali būti pavadintas atstovaujama demokratija. Nacionaliniu lygiu tokia valdžios sistema labiausiai įsitvirtino

adaptuojantis šiuolaikinei reprezentacinei valdžios sistemai, kuri deklaravo tiesioginę demokratiją įvedant referendumus.

3 pav. Tiesioginio dalyvavimo būdai Vokietijos ir Danijos vietiniame valdyme

Vietinės savivaldos lygiu, reprezentacinė-demokratinė sistema nėra tokia vienareikšmiška. Savivaldybės pasižymi mišria demokratine valdymo struktūra, kuri yra gana sudėtinga. Trumpai aptariami šios sistemos aspektai:

1. Reprezentacinė demokratija gali būti apibūdinta *rinkimais*. Politinės partijos užskaito rinkimus tuomet, kai yra mobilizuota daugiau nei 90% rinkėjų balsų. Tuo tarpu likusios partijos pereina į vietinės valdžios sąrašus. Rinkimai užtikrina proporcingą vietų pasiskirstymą savivaldybėse lyginant su gautų balsų dalimis (tiek partijos sąrašo, tiek partijos atstovo vietos sąrašė atžvilgiu);
2. Savivaldybės turi galimybę, nors tai retai yra daroma, vykdyti pagrindinius *referendumus*. Vis dėlto tai galėtų būti tiesioginės demokratijos vykdymo pavyzdžiu;
3. Mero, kuris yra renkamas daugumos tarybos narių balsų skaičiumi, pareigos nuo kitų sistemų taip pat skiriasi. Jis kartu yra ir *politinės, ir vykdomosios valdžios lyderis*

savivaldybėje bei užima centrinę poziciją. Savivaldybės yra didžiausios įstaigos vietiniame rajone tiek ekonominiu, tiek dirbančio personalo atžvilgiu. Netiesiogiai tai nustato ir mero svarbą vietiniame rajone. Savivaldybių sistema aiškiai neatskiria ekonominio ir administracinio aspektų, nes daugeliu atveju sunku nuspręsti, kada sprendžiamas uždavinys yra politinis, o kada administracinis. Iš dalies tai yra susiję su apgalvotai išvystyta struktūra, susijusia su vykdoma praktika;

4. Politinės tarybos nariai taip pat užima svarbią vietą vietinių politikų ir politinės administracijos kontrolės atžvilgiu. Politinė taryba sudaryta proporcingai, remiantis gautų balsų pasiskirstymu, bet jos darbas dažnai yra daugiau administracinis ir apibrėžtas nei numato reprezentacinis-demokratinis modelis. Vienas sudedamųjų elementų šiame modelyje yra *grupių ir partijų daugumos konsensusas*. Idėja, kuri vargu ar atitinka didžiųjų miestų savivaldybių esamą padėtį, politinėje savivaldybių tarybų veikloje gali būti stipriai išreikšta.²⁵

Demokratijos raiškos būdai:

- *Viešumo stadijos*. Yra keli būdingi šio viešumo bruožai. Visų pirma, pilietinis bendradarbiavimas ir įsipareigojimai yra akivaizdžiai didesni nei vien tik vietiniai planai. Tai galima būtų pavadinti legaliu piliečius įpareigojančiu efektu. Antra, problemos, kylančios dėl vietinių regionų planų, tikriausiai yra lengviau pamatomos nei tuo atveju, kai vertinami dideli ir mažiau apibrėžti savivaldybių ir regionų planai;
- *Dalyvavimas referendumuose ir kt.* Vietinė taryba turi galimybę vadovauti referendumams, išskyrus tuos atvejus, kai referendumai skirti konkrečioms atvejams. Šia galimybe nėra dažnai pasinaudojama, nes vietinei tarybai būtų politiškai sudėtinga atsilaikyti prieš daugumos nuomonę konkrečiais atvejais. Anksčiau galiojo nustatytos referendumų taisyklės susijusios su mokyklų panaikinimu;
- *Tarybos, komisijos ir vykdomieji komitetai*. Savivaldybės institucijų, susijusių su vaikų ugdymo įstaigomis, vadovai yra taip pat renkami piliečių. Išrinkti vadovai tarpusavyje skiriasi turima įtaka konkrečioje įstaigoje. Kalbant apie valdymo įtaką, reiktų įvertinti tai, kad dažnai formali ir reali valdymo įtaka skiriasi. Taip pat didelis skirtumas yra ir tarp skirtingo tipo tarybų;
- *Organizacinis bendradarbiavimas*. Šis bendradarbiavimas yra mažiau formalizuotas nei anksčiau minėtas, bet tradiciškai atlieka svarbų vaidmenį

²⁵ Soeren Villadsen, Institute for Economics and Planning, the University Centre of Roskilde.

savivaldybių sistemoje. Pramoginėje srityje yra daugybė privačių organizacijų, kurios vienu ar kitu būdu, bet vis tik yra susijusios su savivaldybėmis. Tai susiję su tuo, kad paprastai privačios įmonės iš savivaldybių gali gauti subsidijas arba didesnę ar mažesnę paramą, pavyzdžiui, įrengiant sporto aikšteles. Visuomeninės organizacijos gali būti pristatytos taryboms ir komitetams tokiu būdu įgydamos tiesioginį ryšį su savivaldybių tarybomis. Dažnai vietinės tarybos nariai yra buvę tokių visuomeninių organizacijų nariai;

- *Protestai ir demonstracijos.* Tai, žinoma, yra ne tiesioginis piliečių dalyvavimas veikloje, tačiau vis dėlto galima teigti, jog tai yra atsakas į neatsižvelgtą bendruomenės nuomonę ir interesus. Tokie protestai gali būti pavyzdžiais tų atvejų, kuomet išreikšti prieštaravimai nebuvo apsvarstyti. Tai labiausiai tinka kalbant apie organizavimą, mokyklas ir dienos rūpinimosi centrus.²⁶

Išanalizavus tiesioginio piliečių dalyvavimo būdus matoma, kad gyventojai turi daug galimybių įtakoti valdžios sprendimus. Šie būdai glaudžiai susiję su šiandienos vakarietiškos visuomenės modernia praktika, siekiančia sudaryti kuo platesnes galimybes vietos savivaldos institucijoms ir jų bendruomenėms veikti, tenkinant savo interesus.

²⁶ Soeren Villadsen, Institute for Economics and Planning, the University Centre of Roskilde.

2. GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS REIKALUS BŪDAI IR JŲ POVEIKIS VIETOS SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLAI LIETUVOJE

2.1 Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai įtvirtinti Lietuvos teisės aktais

Norint sukurti veiksmingą bendruomenės narių dalyvavimo vietos valdyme mechanizmą, pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į teisinę bazę tokiam mechanizmui valstybėje atsirasti.

LR Konstitucijoje 33 straipsnis reglamentuoja piliečių teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus. Piliečiams laiduojama peticijos teisė. Vadinasi, mūsų šalies pagrindiniame įstatyme įtvirtinta tiek tiesioginė, tiek atstovaujamoji demokratijos formos. LR Konstitucijos 9 straipsnis²⁷ „Svarbiausi valstybės ir Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu“ LR Konstitucijos 35 straipsnis²⁸ „Piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ir asociacijas“.

Lietuvos Respublikos Konstitucija - pagrindinis ir aukščiausią galią turintis teisės aktas - nusako bendrus piliečių dalyvavimo valdyme principus, kurie detaliau išdėstomi įvairiuose kituose teisės aktuose. Juos galima suskirstyti į grupes:

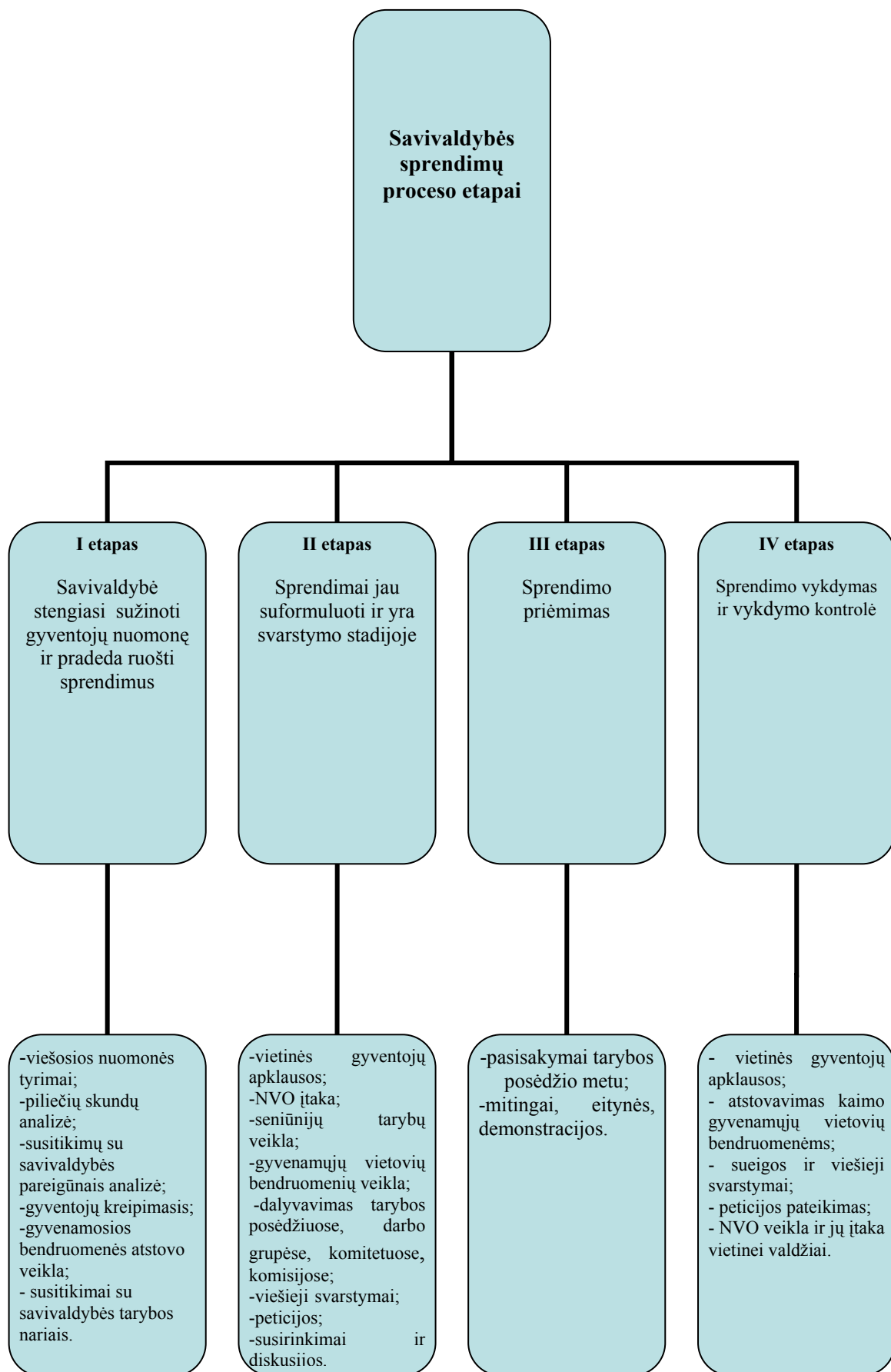
1. Tarptautiniai teisės aktai, kuriuose užtikrinamas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmime;
2. Lietuvos Respublikos įstatymai, kurie detalizuoja Konstitucijos pagrindinius principus dėl piliečių dalyvavimo vietos valdyme;
3. Poįstatyminiai teisės aktai, kurie numato gyventojų dalyvavimo procedūras;
4. Savivaldybių tarybų veiklos teisės aktai.

Svarbu tai, kad Lietuvos Respublikos teisinė bazė sudaro prielaidas gyventojams dalyvauti tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus. Savivaldybė privalo užtikrinti žmonių interesų bei poreikių tenkinimą, sudaryti sąlygas gyventojams pareikšti savo nuomonę įvairiais tiesioginio dalyvavimo būdais. Kiekvienas savivaldybės gyventojas turi galimybę naudotis įvairiomis jam suteiktomis konstitucinėmis teisėmis vietos valdyme.

Lietuvos įstatymuose minimi gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai, kuriais naudojantis gali būti daroma įtaka vietos savivaldai, taip pat gali būti skirstomi pagal poveikį įvairiuose sprendimų priėmimo etapuose (žr. 4 pav.). Vieni jų populiariesni tam tikrose sprendimų priėmimo stadijose, kai sprendimai dar tik ruošiami ir yra svarstymo stadijoje, o kiti – vėliau, priimant sprendimus ar kontroliuojant jų vykdymą.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija, I Skirsnis.

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija, II Skirsnis

4 pav. Savivaldybės sprendimų priėmimo etapai

Pirmajame etape savivaldybė stengiasi sužinoti gyventojų nuomonę ir pradeda ruošti sprendimus. Savivaldybė stebi savo gyventojų bendruomenę, identifikuoja jos interesus ir požiūrius. Tokiu būdu savivaldybės institucijos suformuluoja savo „darbotvarkę“ ir sudėlioja savo veiksmų prioritetus, pasinaudodamos įvairiomis bendravimo su gyventojais galimybėmis: tai įvairūs viešosios nuomonės tyrimai, piliečių skundų analizė, susitikimų su savivaldybės pareigūnais analizė, gyventojų kreipimasis per numatytas mero, administracijos direktoriaus priėmimo valandas, gyvenamosios bendruomenės atstovo veikla, atliekant vietovės bendruomenės apklausas, susitikimai su savivaldybės tarybos nariais.

Antrajame etape sprendimai jau suformuluoti ir yra svarstymo stadijoje. Tai yra pats svarbiausias sprendimo priėmimo etapas, kai ypatingai reikalingas gyventojų aktyvumas. Šiam bendram tikslui pasiekti galima pasinaudoti įvairiais Lietuvos įstatymuose minimais būdais, tokiais kaip vietinės gyventojų apklausos, nevyriausybių organizacijų įtaka, seniūnijų tarybų veikla, gyvenamųjų vietovių bendruomenių veikla, dalyvavimas savivaldybės tarybos posėdžiuose, dalyvavimas tarybos komitetuose, komisijose, darbo grupėse, viešieji svarstymai, peticijų pateikimas, ekspertų vertinimas, susirinkimai ir diskusijos.

Trečiasis etapas - tai sprendimo priėmimas. Tai išdiskutuoto, išgryninto ir paties tinkamiausio bendruomenei sprendimo priėmimas, kurį patvirtina išrinktieji bendruomenės atstovai, tačiau netgi šioje stadijoje gyventojai turi galimybę išdėstyti savo argumentus ir užprotestuoti sprendimą o kartais eiti nusiskundimų ir visuotinio nepasitenkinimo keliu ir griebtis kraštutinių priemonių (argumentuoti pasisakymai tarybos posėdžio metu, mitingai, eitynės, demonstracijos).

Ketvirtasis etapas - tai sprendimo vykdymas ir vykdymo kontrolė. Šiuo tikslu gali būti panaudoti Lietuvos įstatymuose minimi būdai, tokie kaip informavimas, kai bendruomenė yra supažindinama su priimtais sprendimais, atsiskaitymai, kaip vykdomi sprendimai ar įgyvendinami projektai, viešieji svarstymai.

Sekančiuose skyriuose bus nagrinėjama gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai, kurie yra labai svarbūs pirminiuose sprendimų priėmimo etapuose, nes gyventojų aktyvus dalyvavimas pirminėse sprendimo priėmimo stadijose – tai tiesiausias kelias į teisingus ir laiku priimtus sprendimus. Skiriami šie tiesioginio dalyvavimo būdai:

- vietinės gyventojų apklausos;
- atstovavimas kaimo gyvenamųjų vietovių bendruomenėms;
- sueigos ir viešieji svarstymai;
- peticijos pateikimas;
- nevyriausybių organizacijų veikla ir jų įtaka vietinei valdžiai.

Šiuose skyriuose analizuojama, kokie teisiniai aktai reglamentuoja šių tiesioginio dalyvavimo būdų veiklos galimybes, kaip šiais būdais pasinaudojant galima paveikti vietos savivaldos institucijas, kurie būdai yra aktyvesni, pasyvesni grupėms ar pavieniams asmenims.

2.2.1. Vietos gyventojų apklausa

Norėdamos sužinoti gyventojų nuomonę tam tikrais klausimais savivaldybės pačios įvairiais būdais renka informaciją, pavyzdžiui, organizuoja vietos gyventojų apklausą ir skatina savo bendruomenės narius pareikšti nuomonę tam tikrais svarbiais klausimais. O aktyvus piliečių dalyvavimas padeda savivaldybių vadovams priimti tokius sprendimus, kurie atitinka visuomenės poreikius.

Vietos gyventojų apklausa yra vienas tiesioginio dalyvavimo būdų įtakojantis savivaldybės sprendimus. Piliečių dalyvavimas apklausoje reglamentuotas Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatyme (toliau LR Vietos savivaldos įstatyme). Apklausos rezultatai yra patariamąjio pobūdžio. Patiriamosios apklausos, kuriose dalyvauja savivaldybės teritorijoje gyvenantys piliečiai, sudaro gyventojams sąlygas ir galimybę pareikšti savo nuomonę svarbiausiais savivaldybės kompetencijos klausimais, o savivaldybės tarybai padeda, ir pataria priimti žmonių valią atitinkančius sprendimus.

Paklausus vietos gyventojų nuomonės, gali būti priimami tarybos sprendimai dėl savivaldybės teritorijos plėtojimo generalinio plano pakeitimų, miesto plėtimo ir kūrimo generalinių schemų, seniūnijų teritorijų keitimo, savivaldybės saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio objektų steigimo, iš savivaldybės lėšų išlaikomų įstaigų, įmonių bei organizacijų steigimo bei likvidavimo, komunalinio ūkio tvarkymo ir kitais klausimais. Pagal savo mastą patiriamosios apklausos gali būti miesto, miesto rajono, seniūnijos teritorijos.

Priimdama sprendimą dėl patiriamosios apklausos paskelbimo, taryba gali įsipareigoti apklausos rezultatus laikyti sau privalomais. Patiriamosios apklausos iniciatyvos teisė priklauso savivaldybės tarybos nariams (vadovaujantis tarybos statuto nuostatomis) ir savivaldybės gyventojams. Apklausos paskelbimo iniciatyvos teisę gyventojai įgyvendina tiesiogiai. Šiam tikslui sudaroma iniciatyvinė grupė, susidedanti iš ne mažiau kaip 10 piliečių, nuolat gyvenančių savivaldybės teritorijoje. Reikalavimas dėl apklausos paskelbimo iniciatyvos adresuojamas merui. Piliečių reikalavime nurodomas siūlomas klausimo sprendimas, kuris pateikiamas apklausai. Šis reikalavimas su visos iniciatyvinės grupės parašais perduodamas merui ne vėliau kaip per dvi savaites nuo susirinkimo (sueigos) dienos.

Tarybos narių pasiūlymas įteikiamas tarybos posėdžio pirmininkui ir ne vėliau kaip kitame tarybos posėdyje. Patiriamos apklausos paskelbimo teisė priklauso savivaldybės tarybai. Taryba dėl apklausos paskelbimo priima atitinkamą sprendimą. Ji privalo priimti tokį sprendimą, jei patiriamosios apklausos paskelbimo iniciatyvos teisę turintys asmenys pateikia daugiau kaip 10 proc. patiriamosios apklausos teritorijoje gyvenančių rinkimų teisę turinčių piliečių parašų.

1 lentelėje pateikiami gyventojų apklausos proceso įvykdymo terminai.

1 lentelė.

Gyventojų apklausos procesas ir jo įvykdymo terminai

Proceso etapai	Sprendimo priėmimo terminai
1. Gyventojų apklausos paskelbimo iniciatyvos teisės įgyvendinimas	Savivaldybės administracijos direktorius, gavęs iniciatyvinės grupės prašymą, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas įregistruoja iniciatyvinę grupę ir ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo jos įregistravimo išduoda vidaus reikalų ministro patvirtintos formos gyventojų parašų dėl reikalavimo paskelbti apklausą rinkimo lapus. Gyventojų iniciatyvos paskelbti apklausą teisei įgyvendinti nustatomas vieno mėnesio laikotarpis. Jis skaičiuojamas nuo gyventojų parašų dėl reikalavimo paskelbti apklausą rinkimo lapų išdavimo dienos.
2. Sprendimo paskelbti apklausą priėmimas	Savivaldybės taryba ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo parašų rinkimo baigiamojo akto ir gyventojų reikalavimų pateikimo savivaldybės administracijos direktoriui dienos priima sprendimą paskelbti apklausą.
3. Apklauso rezultatų nustatymas ir paskelbimas	Apklauso rezultatus ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po apklauso pabaigos apklauso komisija pateikia merui ir paskelbia per vietines (regiono) visuomenės informavimo priemones.

Apklausa laikoma įvykusia, jeigu savo nuomonę pateiktu klausimu pareiškė ne mažiau kaip 25 procentai apklauso teritorijos gyventojų, turinčių teisę dalyvauti apklausoje. Rezultatus per 5 darbo dienas po apklauso pabaigos komisija pateikia merui ir paskelbia per vietines visuomenės informavimo priemones²⁹.

Apklauso būdai: tiesioginis gyventojų nuomonės įrašymas apklauso dalyvių sąrašo lapuose; gyventojų nuomonės pareiškimas sueigoje balsuojant; atrankinė gyventojų apklausa apklauso dalyvių būstuose; atrankinė gyventojų apklausa telefonu.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. Vilnius. [Aktuali nuo 2006 04 06]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>

Apklauso būdą pasiūlo apklauso iniciatorius, sprendimą dėl apklauso būdo priima savivaldybės taryba atsižvelgdama į vietos sąlygas ir aplinkybes. Taip pat taryba patvirtina vykdomos apklauso tvarką bei komisijos įgaliojimus.

Galima padaryti išvadas, kad vietinės gyventojų apklauso naudojamos pirminėje sprendimų priėmimo stadijoje, kai sprendimai dar tik ruošiami ir norima sužinoti vietinės bendruomenės nuomonę svarbiu gyventojams klausimu. Pagal dabar galiojantį vietos savivaldos įstatymą gyventojai, naudodamiesi šiuo būdu galimybių įtakoti savivaldybės sprendimus neturi.

Vietos gyventojų apklauso yra patariamojo pobūdžio tai yra savivaldybės taryba priimant sprendimą gali atsižvelgti į apklauso rezultatus arba ne. Todėl sunkiai tikėtina, kad gyventojai dėtu tiek daug pastangų burtis į grupes ir inicijuotų apklausas, rinktų parašus o galiausiai, įdėjus tiek pastangų ir darbo savivaldybės taryba į jų nuomonę gali ir neatsižvelgti. Tai yra iš gyventojų atimami tokios apklauso laimėjimai. Gyventojai suinteresuoti veikti ir dalyvauti tik tada, kai tiksliai žinos, kad galima pasiekti galutinį tikslą. Bet kita vertus savivaldybės tarybos nariai – vietinės bendruomenės išrinktieji atstovai labai rizikuotų priimdami sprendimą priešingą bendruomenės nuomonei. Todėl kyla klausimas, ar savivaldybė suinteresuota skelbti tas apklausas, jeigu sprendimas bus toks, kokio reikia savivaldybei, nes kitu atveju gali bendruomenę nuteikti prieš save.

Taip pat svarbus klausimas, ar bendruomenės nariai turi informacijos apie tokių apklauso galimybes, ar savivaldybės deda pastangas gyventojus informuoti apie tokius būdus įtakoti sprendimus, ar viskas paliekama pačių gyventojų reikalui.

LR Konstitucijoje yra kalbama apie piliečių teisę dalyvauti valstybės valdyme, apie jų teises pareikšti savo nuomonę įvairiais svarbiais valdymo klausimais. Nuolat kyla ir ateityje tikriausiai kils tokie klausimai, kurie turėtų būti sprendžiami vietinio lygio pasitarimuose ir kurių sprendimas yra svarbus, gal net per daug svarbus, kad jį galėtų priimti savivaldybės tarybos. Tačiau apie vietinius referendumus Lietuvos teisinėje sistemoje niekur neužsimenama, nors yra lygiai tokių pačių svarbių klausimų, kuriuos turėtų spręsti vietos gyventojai. 1996 metais toks Vietinio referendumo įstatymo projektas buvo svarstytas Seime, bet taip ir liko svarstymo stadijoje.

Galima daryti išvadas, kad vietiniai gyventojai yra ignoruojami, negalėdami priimti sprendimų pačiais svarbiausiais savo bendruomenei klausimais. Pirmuoju atveju vietinės reikšmės klausimai referendumu nesprenžiami, o antruoju atveju į išreikštą nuomonę taryba gali neatsižvelgti.

Tokių vietinių referendumų atitikmuo galėtų būti ir vietinės gyventojų apklauso, kurios turėtų būti ne rekomendacinio ar patariamojo pobūdžio, bet sprendžiamojo pobūdžio. Jeigu vietos savivaldos įstatymas suteikia galimybes gyventojams pareikšti nuomonę vienu ar kitu klausimu, tai

taryba turėtų privalomai atsižvelgti į tokių apklausų rezultatus ir priimti gyventojams naudingus sprendimus. Bendruomenės gyventojams atsirastų suinteresuotumas inicijuoti apklausas, jose dalyvauti ir įtakoti vietinės valdžios sprendimus.

2.2.2. Atstovavimas kaimo gyvenamųjų vietovių bendruomenėms

Kaip minėta, vietos savivaldos pagrindą sudaro vietos (teritorinė) bendruomenė, kuri gali jungtis į atskiras gyvenamųjų vietovių bendruomenes, išsirinkti savo atstovus ir per šiuos aktyvius bendruomenės narius įtakoti vietos savivaldos sprendimus. Šiame skyriuje bus analizuojama, kaip išrinktieji aktyvūs bendruomenės nariai galėtų atstovauti savo bendruomenę ir padėti tvarkyti vietos reikalus. Kitas labai svarbus momentas, kaip bendruomenės yra atstovaujamos savivaldybės tarybose. Šiame skyriuje į kaimo gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovavimą bus pažvelgta iš dviejų pusių: kaip aktyvūs gyventojai gali atstovauti savo bendruomenei ir kaip pati bendruomenė yra atstovaujama savivaldybių tarybose.

Pagal LR Vietos savivaldos įstatymą gyvenamųjų vietovių (vienos ar kelių) bendruomenės gyventojai gali išsirinkti bendruomenės atstovą ar kelis atstovus. Šis atstovas (atstovai) renkami savivaldybės tarybos nustatyta tvarka. Pagrindinis gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo uždavinys – rūpintis bendruomenės interesais ir atstovauti bendruomenei seniūnijoje, prireikus ir savivaldybės institucijose bei savivaldybės teritorijoje veikiančiose valstybės įstaigose, taip pat supažindinti seniūnijos, kuriai priskirta bendruomenės teritorija, seniūną su viešaisiais bendruomenės reikalais. Jeigu reikalai susiję su seniūno veikla, gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovas gali apie juos pranešti merui³⁰.

Įstatymas nereglamentuoja, kokiam skaičiui bendruomenės narių atstovauja gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovas, todėl bendruomenė gali išsirinkti tiek atstovų, kiek, jos nuomone, reikia. Atstovus gali turėti ir mažiausias kaimas, ir kelios gyvenamosios vietovės - atstovavimo galimybės žvelgiant į įstatymą, atrodo, gali būti lanksčios. Pagal gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovų funkcijas jų veiklą galima sąlyginai suskirstyti į dvi grupes. Viena grupę sudaro veikla, susijusi su vietos valdžia, antrąją - su vietos bendruomene.

Bendruomenės atstovo veikla, susijusi su vietos valdžia:

- atstovauja bendruomenės interesams seniūnijoje, savivaldybės institucijose ir savivaldybės teritorijoje veikiančiose įstaigose;

³⁰ Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. Vilnius. [Aktuali nuo 2006 04 06]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>

- gauna iš seniūno informaciją apie savivaldybės institucijų, savivaldybės administracijos ir jos struktūrinių padalinių, kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų, apskrities viršininko administracijos ir jos padalinių, Vyriausybės atstovo funkcijas ir darbo laiką;
- supažindina seniūną su viešaisiais bendruomenės reikalais. Jeigu reikalai susiję su seniūno veikla, apie tai praneša merui;
- dirba seniūnijos taryboje (jei į ją paskiriamas).

Bendruomenės atstovo veikla, susijusi su bendruomene:

- teikia informaciją atstovaujamos bendruomenės gyventojams apie savivaldybės institucijų, savivaldybės administracijos ir jos padalinių, kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų, apskrities viršininko administracijos ir jos padalinių bei Vyriausybės atstovo funkcijas, jų darbo laiką ir darbo tvarką;
- skatina vietos gyventojus prižiūrėti savo teritoriją, plėtoti bei organizuoti gyvenamosios vietovės kultūrinį ir sportinį gyvenimą;
- aktyvus gyvenamosios bendruomenės atstovas gali įtakoti tarybos ar savivaldybės administracijos sprendimus susijusius su savo gyvenamosios vietovės problemomis. Jis gali dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose, juose pasisakyti, organizuoti viešuosius svarstymus, susitikimus su savivaldybės institucijų darbuotojais ir kt.³¹

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas 30 straipsnio 5 dalis teigia, kad seniūnijose iš gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovų gali būti sudaroma patariamoji visuomeniniais pagrindais dirbanti seniūnijos taryba. Jos nuostatus tvirtina meras pagal vidaus reikalų ministro patvirtintus pavyzdinius nuostatus. Siekiant sustiprinti bendruomenių vaidmenį plėtojant savivaldą, 2002 m. rugpjūčio 13 d. įsakymu Nr. 383 „Dėl pavyzdinių seniūnijos tarybos nuostatų patvirtinimo“, vidaus reikalų ministras patvirtino pavyzdinius seniūnijos tarybos nuostatus.

Bendruomenės atstovų susirinkimą dėl seniūnijos tarybos sudarymo gali kviešti seniūnas arba bendruomenės atstovai savo iniciatyva, apie tai informavę seniūną.

Sprendimas dėl seniūnijos tarybos sudarymo priimamas, jei bendruomenės atstovų susirinkime dalyvauja ne mažiau kaip 5 bendruomenės atstovai ir ne mažiau kaip 5 atstovai sutiko būti seniūnijos tarybos nariais³².

³¹ Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. Vilnius. [Aktuali nuo 2006 04 06]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>

³² Anykščių rajono savivaldybės mero potvarkis dėl Anykščių rajono seniūnijos tarybos nuostatų patvirtinimo [Aktualu nuo 2005 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.anyksciai.lt/failai/Mero%20potvarkis%20SENIUNIJU%20TARYBU%20NUOSTATAI.DOC>

Seniūnijos taryba svarsto klausimus, susijusius su:

1. seniūnijoje atliekamų infrastruktūrinių ir remonto darbų prioritetais, skirtų asignavimų panaudojimui;
2. vaikų (iki 16 metų) mokyklos lankomumu ir vaikų teisių apsauga;
3. gyventojų užimtumu bei atskirų šeimų (asmenų) gyvenimo sąlygomis;
4. seniūnijos kultūriniu ir sportiniu gyvenimu, gyventojų laisvalaikiu;
5. naminių gyvūnų ir gyvulių laikymu;
6. seniūno ir seniūnijos valstybės tarnautojų bei darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, darbu;
7. savivaldybės administracijos ir savivaldybės bei valstybės įstaigų veikla seniūnijai priskirtose teritorijose.

Kaip matome, seniūnijos taryba dalyvauja daugelio aktualių klausimų svarstyme. Be paminėtų, seniūnijos taryba gali svarstyti ir kitus klausimus, susijusius su bendruomenės reikalais.

Seniūnijos tarybos nariai į eilinius posėdžius renkasi kartą per mėnesį, o neeilinius seniūnijos posėdžius gali šaukti seniūnijos tarybos pirmininkas, 1/3 seniūnijos tarybos narių arba seniūnas. Posėdžiams pirmininkauja seniūnijos tarybos pirmininkas arba jo pavaduotojas, pirmajame seniūnijos tarybos posėdyje tarybos narių išrinkti 1 metų laikotarpiui. Seniūnijos tarybos posėdžiai yra protokoluojami.

Į seniūnijos tarybos posėdžius kviečiamas seniūnas. Šiam negalint dalyvauti, jis gali įgalioti posėdyje dalyvauti seniūnijos valstybės tarnautoją (toliau – seniūno atstovas). Seniūnas arba jo atstovas posėdžio metu atsako į seniūnijos tarybos narių pateiktus klausimus arba, negalėdami to padaryti posėdžio metu, teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais pateikia seniūnijos tarybos pirmininkui atsakymus raštu. Seniūnijos tarybos posėdyje kviečiami dalyvauti bendruomenės atstovai, nesantys seniūnijos tarybos nariais, taip pat gali dalyvauti seniūnijai priskirtos teritorijos gyventojai bei kiti suinteresuoti asmenys. Jie visi neturi balsavimo teisės ir jiems rūpimais klausimais gali pasisakyti posėdžio pirmininkui leidus.

Jeigu seniūnas ar jo atstovas nedalyvauja seniūnijos tarybos posėdyje arba seniūnas teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais neatsako į seniūnijos tarybos sprendimus ar atsakymai netenkina seniūnijos tarybos, seniūnijos taryba turi teisę kreiptis į merą.

Jei teisės aktų nustatytais terminais meras arba savivaldybės kontrolierius neatsako į seniūnijos tarybos sprendimus arba seniūnijos tarybos netenkina jų atsakymai, seniūnijos taryba turi teisę kreiptis į savivaldybės tarybą.

Atskiriems klausimams nagrinėti seniūnijos taryba gali sudaryti komitetus arba darbo grupes, pakviesdami į jas ir kitus seniūnijos gyventojus bei suinteresuotus asmenis (ne seniūnijos tarybos narius).

1988 m. įsigaliojusioje Europos vietos savivaldos chartijoje, kurią Lietuva pasirašė 1996 m., o ratifikavo 1999 m., nurodyti bendri principai, kuriais vadovaujantis turi būti ginamos ir plečiamos vietos savivaldos teisės bei laisvės. Chartijoje nurodoma, kad vietos savivalda priima sprendimus dėl vietos bendruomenių aktualių klausimų ir įgyvendina savo teises bei pareigas vadovaudamasi konstitucijos ir kitų įstatymų suteikta teise.

Europos Sąjungos taryba 1995 m. parengė Kaimo vietovių chartiją, kurioje teigiama, kad svarbiausias siekis - išsaugoti gyvybingas kaimų bendruomenes. Tuo tikslu kaimo plėtra privalo būti maksimaliai decentralizuota ir, vadovaujantis subsidijavimo principu, įgyvendinama bendradarbiaujant Europos Sąjungos, nacionalinėms ir vietos savivaldos institucijoms³³.

2004 m. buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti kaimų bendruomenių atstovavimą savivaldybių taryboms bei kaimiškoms bendruomenėms atstovaujančių tarybos narių galimybes daryti įtaką sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procesui dėl kaimų bendruomenėms aktualių problemų.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Lietuvos kaimiškųjų bendruomenių narių neaktyvumą, dažnai ir visišką abejingumą savo reikalams skatina tai, kad į savivaldybių tarybas išrenkami jiems nepažįstami rajonų centruose ir didmiesčiuose gyvenantys politikai, o šie imasi spręsti jiems svetimus ir sunkiai suprantamus kaimiškųjų bendruomenių reikalus.

Suburti į tą pačią bendruomenę rajonų centruose gyvenančius miestiečius ir per kelias dešimtis kilometrų nuo rajonų centrų gyvenančius kaimiečius, yra neįmanoma, nes jų tikrai nesieja jokie bendri reikalai. Į bendruomenę dažnai jų nevienija nei bendros upės ar ežerėlio, ar kito vandens telkinio reikalai, nei bendro kelio tvarkymo arba pelkės sausinimo reikalai, miškelio priežiūra ar kultūrinio paveldo reikalai. Į bendruomenę juos buria tik tai, kad priskiriami tai pačiai rajono savivaldybei, turinčiai kelias dešimtis tūkstančių nieko bendro nesprenžiančių gyventojų³⁴.

Akivaizdu, kad rajonų centruose gyvenantys ir dirbantys savivaldybės tarybos nariai noriau linkę spręsti savo miesto gatvių ir gyvenamosios aplinkos reikalus, nei tų miestelių ir kaimų, kurie iš viso neturi nė vieno savo atstovo savivaldybių tarybose, reikalus. Nerealu tikėtis, kad Kazlų Rūdos miesto centre gyvenantys savivaldybės tarybos nariai geriau išmano ir labiau pageidautų spręsti Antanavos miestelio bendruomenės, nei savo miesto reikalus.

³³ Cork Conference Declaration. Prieiga per internetą: <http://www.sare.org/htdocs/hypermail/html-home/html/0001.html>

³⁴ Paulikas V. Kaimo gyventojų atstovavimas savivaldybių tarybose. // Viešoji politika ir administravimas, 2004, Nr. 9, P. 32- 37.

Apibendrinant šį skyrių galima daryti išvadas, kad kaimo gyvenamųjų vietovių atstovavimas tiek iš vienos pusės, tiek iš kitos pusės yra nepakankamai veiksmingas. Neveiksmingas iš vienos pusės, nes bendruomenės neturi jai artimo ir jos problemas suprantančio tarybos nario, iš kitos pusės gyvenamosios vietos bendruomenės atstovai pagal įstatymą neturi pakankamai teisių įtakoti savivaldybės sprendimus. Toks atstovas yra labiau komunikacinis asmuo, informacijos nešėjas tarp seniūnijos ir kaimo gyvenamųjų bendruomenių.

Aprašius gyvenamųjų vietovių atstovų ir seniūnijos tarybos veiklą, pagal dabar veikiančią LR savivaldos įstatymą, seniūnijos tarybos turi didesnę „svorį“ įtakoti vietos savivaldos institucijų veiklą, nei pavieniai gyvenamųjų bendruomenių atstovai. Seniūnijos taryba yra seniūno pagalbininkas, jo darbo vertintojas ir kontrolierius. Seniūnijos taryba yra bendruomenės nuomonės reiškėja, ji koordinuoja visos bendruomenės veiklos kryptis, viziją ir strategiją. Seniūnijos taryba labai svarbus elementas, kur reiškiamas bendruomenės nuomonė, todėl seniūnijos turėtų būti suinteresuotos skatinti tarybų atsiradimą. Priešinga situacija, vietos valdžios pasyvumas, skatinant bendruomenės iniciatyvas, nepasitikėjimas naujais lyderiais, kelia didelius sunkumus ir veda prie vietinių institucijų ir bendruomenės narių nesusikalbėjimo.

Galima daryti išvadas, kad savivaldybės ir seniūnai turi būti suinteresuoti tokių atstovų atsiradimu, supažindinti gyventojus apie tokias galimybes. O iš kitos pusės pačios bendruomenės turėtų būti aktyvesnės rinkti savo atstovus ir dalyvauti.

2.2.3. Viešieji svarstymai

Viešieji svarstymai – populiariausias tiesioginio piliečių dalyvavimo viešajame valdyme būdas Lietuvoje. Gyventojai, dalyvaudami viešuose svarstymuose, daro įtaką savivaldybių institucijų priimamiems sprendimams. Tai pagrindinė galimybė savivaldybės tarnautojams ir piliečiams sueiti kartu ir aptarti arba informacinių technologijų pagalba pareikšti savo nuomonę apie tam tikrą visuomeninę problemą. Tokiu būdu paprastai nagrinėjama specifinė problema ar projektas, kurį ruošia savivaldybė ar vietinė organizacija. Savivaldybė, norėdama garantuoti projekto sėkmę, pirmiausia projektą susieja su visuomenės poreikiais ir vėliau per viešuosius svarstymus gauna visuomenės, bendruomenės pritarimą.

Formalus viešojo susirinkimo variantas – tai viešasis svarstymas, kurį surengia miesto meras arba taryba, norėdami priimti svarbų sprendimą. Šie svarstymai paprastai esti atviri bendruomenei, tuo tarpu kiti viešieji susirinkimai, priklausomai nuo jų tikslo, skirti mažesnėms, specialiai pakviestoms auditorijoms, konkrečioms bendruomenėms, kurioms aktualus diskutuojamas klausimas.

Kaip jau minėta, viešieji svarstymai yra labiausiai tinkama forma įvairioms specifinėms problemoms spręsti arba naujiems projektams pristatyti ir kurie reikalauja diskusijų su savivaldybės bendruomenėmis. Tokioms specifinėms problemoms ar projektams spręsti viešieji svarstymai įteisinti Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymu (toliau LR teritorijos planavimo įstatymas), o Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo nutarimu (Nr.1079 1996 m. rugsėjo 18 d.), patvirtino Teritorijų planavimo dokumentų projektų svarstymo su visuomene nuostatus privalomus visiems teritorijų planavimo proceso subjektams: tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, tiek ir valstybės institucijoms. Nuostatai reglamentuoja teritorijų planavimo dokumentų projektų, rengiamų pagal LR teritorijų planavimo įstatymą, viešo svarstymo su visuomene etapus, tvarką ir procedūras. Viešas svarstymas yra privaloma teritorijų planavimo proceso dalis, kuri padeda užtikrinti jo atvirumą ir sudaro galimybę visuomenės nariams dalyvauti, rengiant ir įgyvendinant projektus. Numatomi trys viešo projektų svarstymo su visuomene etapai:

- paskelbimas visuomenei apie numatomą rengti projektą;
- konsultavimasis dėl rengiamų sprendinių;
- parengto projekto aptarimas.

Visuomenės nariai gali susipažinti su rengiamu projektu nuo projektavimo pradžios, gali pareikšti savo pastabas, pasiūlymus, pretenzijas ar skundus. Šiame įstatyme taip pat numatoma, kad piliečiai ir visuomeninės organizacijos turi teisę reikalauti, kad būtų atliktas ūkinės ar kitos veiklos poveikio aplinkai vertinimas, o kenksmingas poveikis aplinkai būtų nutrauktas ir asmenys, kalti dėl kenksmingo poveikio aplinkai būtų nubausti.

Galima teigti, kad tiek savivaldybės suinteresuotos rengti sueigas, viešus svarstymus ir pristatyti bendruomenei rengiamus projektus, kad būtų gautas bendruomenės pritarimas. Tiek ir bendruomenės gyventojai taip pat suinteresuoti laiku, pareikšti savo nuomonę ir pastabas. Tai skatina diskusijas tarp piliečių ir savivaldybės, padeda identifikuoti problemas, suprasti skirtingus požiūrius apie diskutuojamą klausimą bei surasti joms sprendimo galimybes. Tokioms diskusijoms rengti pats tinkamiausias būdas yra viešieji svarstymai ir sueigos.

Pateiksiu keletą pavyzdžių.

Sostinės Žirmūnų mikrorajono gyventojai prisimena tai, kas radikaliai pakeitė savivaldybės sprendimą. Netoli Žirmūnų gatvės 111-ojo ir 113-ojo daugiabučių turėjo iškilti naujas 7 aukštų daugiabutis. Jį buvo rengiamasi statyti buvusioje vaikų žaidimų aikštelėje. Kai iš savivaldybės aukcione išigyta sklype bendrovės „Baltijos ažuolas“ samdyti darbininkai iškirto čia augusius medžius, keliasdešimt Žirmūnų gyventojų anksti ryte stėjo skersai kelio statybininkų ekskavatoriui. Nors statybos įmonė vietoj panaikintos vaikų žaidimo aikštelės žadėjo pastatyti keturias naujas

aikšteles, tačiau iškilo problema dėl naujų aikštelių vietos. Gyventojai nesutiko su tuo, kad aikštelės būtų įrengtos arti gatvės.

Kitas pavyzdys: atkaklių Šiaurės miestelio gyventojų pastangos keisti aplinką šalia savo namų nenuėjo perniek. Bendrovės „Šiaurės miestelis“ būstinėje vilniečiai kartu su valdininkais ir projektuotojais aptarė šios Žirmūnų rajono dalies detaliojo plano keitimo galimybes. Gyventojai iš planuotojų išpešė pasižadėjimą, kad jie ateityje numatys vietą vaikų darželiui Šiaurės miestelyje. Dauguma gyventojų liko nepatenkinti, kad netoliese jų namų bus leista statyti 9 aukštų daugiabučius. Gyventojų įsitikinimu, pastatai turėtų būti ne aukštesni kaip 5-7 aukštų.

Žvėryno gyventojai pasipiktinę Savivaldybės abejingumu Žvėryno bendruomenės poreikiams. Žvėryno seniūnijos tarybos pirmininko teigimu, „į senamiestyje ir Žvėryne gyvenančius vilniečius žiūrima kaip į relikitinius sutvėrimus, kurie laikui bėgant turi išnykti. Pasiiekti, kad tai įvyktų greičiau, galima tik ignoruojant jų reikalavimus. Sudaromas išpūdis, esą mes, rūpindamiesi savo rajonu, trukdome ne tik investuotojams, bet ir kitiems Vilniaus gyventojams. Tarp Vilniaus miesto tarybos narių nėra nė vieno gyvenančio Žvėryne“³⁵.

2003 m. liepos mėn. Žvėryno bendruomenė padavė Miesto plėtros departamentą į teismą, kad būtų panaikintas jo išduotas leidimas statyboms Žvėryne, Latvių gatvėje, prie senojo vandens malūno. Žvėryno bendruomenės atstovai teigia, kad jie nebuvo supažindinti su 2001 m. spalio mėnesį patvirtintu detalioju planu ir dėl to nedalyvavo jo aptarime su visuomene.

Statybų pradžia buvo atidėta ilgam laikui, tačiau vėliau projektas buvo įgyvendintas.

2005 m. rugsėjo 12 d. Vilniaus apygardos teismui buvo įteiktas Žvėryno bendruomenės ieškinys. Jame savivaldybė kaltinama pažeidusi viešąjį interesą.

Teigiama, kad sostinės valdininkai neteisėtai atidavė statybos leidimą Latvių gatvės 53-uoju numeriu pažymėtame sklype. Čia numatoma pastatyti 44 butų daugiabutį. Žvėryno gyventojai teigia, kad leidimas buvo išduotas nepatvirtinus sklypo detaliojo plano bei neapsvarsčius jo su visuomene.

2006 m. pradžioje Žvėryno bendruomenė nutarė iškelti dar vieną bylą. Šį kartą – už tai, kad savivaldybės valdininkai išdavė leidimą rekonstruoti Gervių gatvę.

Vilniečių teigimu, faktiškai tik pėsčiųjų naudotą kelią užsimota paversti dviejų eismo juostų gatve, iškirsti medžius, sunaikinti vaikų žaidimo aikšteles.

Sostinės gyventojus papiktino tai, kad leidimą gatvės rekonstrukcijai savivaldybė išdavė pagal 1997 m. parengtą Žvėryno šiaurinės dalies detalųjį planą. Nerengdama naujo detaliojo plano

³⁵ Baronienė N. Prekybos ir pramogų centro statybos piktina Žvėryno bendruomenę.//Respublika, priedas „Pastogė“, P.5.

savivaldybė išvengė viešo svarstymo procedūrų. Teigiama, kad išvengti diskusijų su gyventojais valdžia siekia pataikaudama verslininkams, turintiems statybų planų Gervijų gatvėje.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad viešieji svarstymai yra puikus tiesioginės demokratijos raiškos būdas aktyviems piliečiams ir geranoriškai nusiteikusioms savivaldybės institucijoms. Tai galimybė pristatyti naujus projektus, pateikti teigiamus ir neigiamus projektų niuansus bei išdėstyti svarius argumentus abiems pusėms. Galima paminėti, kad tiek savivaldybės, tiek gyventojai gali inicijuoti viešuosius svarstymus, tai puiki galimybė diskusijoms gimti.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad savivaldybės de ja, ne visada suinteresuotos įtraukti gyventojus į sprendimų priėmimo procesus. Tokiais atvejais aktyviems bendruomenės nariams „išivažiavusius“ projektus tenka stabdyti jau po sprendimo priėmimo. Gyventojų ir bendruomenių aktyvumas, dalyvaujant viešuose svarstymuose nuo projekto paskelbimo pradžios, t.y. pirminiuose sprendimų priėmimo stadijose, o ne jam įpusėjus, atvestų prie teisingų ir laiku priimtų sprendimų.

Taigi, galima teigti, kad sueigos ir viešieji svarstymai yra veiksminga ir naudinga tiesioginio dalyvavimo forma aktyvioms gyventojų bendruomenėms.

2.2.4. Peticijos

Viešųjų svarstymų skyriaus apibendrinime pateikta nuomonė apie sueigas ir viešuosius svarstymus – kaip bendruomenės narių būdą „akis į akį“ bendrauti su vietinės valdžios atstovais. Šiame skyriuje aprašoma Peticijos pateikimas, priešingai nei sueigos ar viešieji svarstymai, yra daugiau aktualios ar priimtinos žmonėms, kurie nedrįsta arba kompleksuoja su valdžios atstovais bendrauti žodžiu. Tokie žmonės savo problemas linkę išdėstyti raštu ir pateikti jas valdžios atstovams. Šis būdas gali būti naudojamas ir tada, kai bendruomenės nariai jau išbandė kitus tiesioginio poveikio būdus, tačiau norimo rezultato nesulaukė.

Peticija gyventojų ar bendruomenių gali būti suprantama kaip kreipimasis su skundu ar pasiūlymu į savivaldybės institucijas. Tačiau LR konstitucijoje ši teisė interpretuojama siauriau – kaip teisė kreiptis į kompetentingas institucijas su reikalavimu spręsti įstatyminių ar kitą svarbų visuomenei klausimą. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Peticijų įstatyme 1999 m., (toliau LR Peticijų įstatymas) labai griežtai nurodoma kreipimosi forma, turinys, pareiškėjo teisės ir kokiais klausimais galima kreiptis pagal šį įstatymą.

Pagal LR Peticijos įstatymą, peticijos teisė - Konstitucijoje laidojama teisė kreiptis to įstatymo nustatyta tvarka į vietos savivaldos ir valdymo institucijas – savivaldybės tarybą bei administracijos direktorių (toliau - vietos savivaldos valdžios ir valdymo institucijos). Pareiškėju

laikomas Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, nuolat gyvenantis Lietuvos Respublikoje, arba jų grupė, to įstatymo nustatyta tvarka parašęs ir pateikęs kreipimąsi (peticiją). Pareiškėjo atstovas - pirmasis kreipimąsi pasirašęs ar kitas kreipimesi nurodytas asmuo, kuriam turi būti pranešta apie peticijos nagrinėjimą, priimtus sprendimus ir kuris turi teisę dalyvauti ją nagrinėjant.

Peticija - raštiškas pareiškėjo kreipimasis į Seimą, Vyriausybę ar vietos savivaldos valdžios ir valdymo institucijas su reikalavimais ar siūlymais spręsti žemiau nurodytus klausimus, kai tam reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija. Peticijų komisijos - nuolatinės komisijos, kurios sprendžia kreipimosi pripažinimo peticija bei peticijų priėmimo nagrinėti klausimus, jas nagrinėja ir pateikia išvadas dėl peticijoje išdėstytų reikalavimų (2 straipsnis)³⁶.

Kreipimesi gali būti reikalaujama ar siūloma spręsti tokius klausimus:

1. Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo;
2. Valdžios ir valdymo institucijų reformavimo;
3. Kitus svarbius visuomenei, savivaldai ar valstybei klausimus.

Kreipimesi negali būti keliami tokie reikalavimai ir siūlymai, kurių išsprendimas varžytų kilų žmonių teises ir laisves, gręstų Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui, konstitucinei santvarkai (3 straipsnis). Pareiškėjas turi teisę:

1. bet kuriuo metu atšaukti kreipimąsi (peticiją). Kreipimasis (peticija) atšaukiamas raštu, nurodant 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytus duomenis;
2. gauti informaciją apie peticijos nagrinėjimo vietą ir laiką, priimtus sprendimus bei kitą šiame įstatyme nustatytą informaciją;
3. asmeniškai ar per atstovą dalyvauti peticijų komisijų posėdžiuose nagrinėjant peticiją, taip pat ir tuo atveju, kai pagal šio įstatymo 9 straipsnio 5 dalį kreipimaisi yra sujungiami;
4. šio įstatymo nustatyta tvarka apskųsti peticijų komisijos sprendimą, kuriuo kreipimasis nepripažįstamas peticija ar atsisakoma priimti peticiją nagrinėti (5 straipsnis).

LR peticijų įstatymas aiškiai nurodo, kaip išdėstoma kreipimosi forma ir turinys. Kreipimasis su peticija pateikiamas raštu, kuriame nurodyta pareiškėjo vardas, pavardė gyvenamoji vieta ir institucija, kuriai paduodamas kreipimasis. Taip pat prašymas pripažinti kreipimąsi peticija, kreipimosi padavimo priežastys ir tikslai. Nurodoma pareiškėjo reikalavimai ir siūlymai. Prie kreipimosi pridedami įvairūs dokumentai, siūlomo teisės akto projektas ir kita medžiaga.

³⁶ Peticijos Įstatymas, Žin., 1999, Nr. 66-2128, Aktuali redakcija nuo 2006 01 26

Savivaldos institucijai pateiktas peticijas nagrinėja savivaldybių peticijų komisija, kurią sudaro ir jos nuostatus patvirtina savivaldybės taryba. Savivaldybės peticijų komisija, išnagrinėjusi peticiją, LR Vietos savivaldos įstatymo ir savivaldybės tarybos veiklos reglamento nustatyta tvarka teikia savivaldybės tarybai išvadas dėl peticijoje išdėstomų reikalavimų ir siūlymų tenkinimo. Tuo atveju, kai prieinama išvados tenkinti peticijoje išdėstytus reikalavimus ir siūlymus, gali būti parengiamas atitinkamo teisės akto projektas arba siūloma sudaryti komisiją ar darbo grupę teisės akto projektui parengti, arba siūloma pavesti savivaldybės administracijos direktoriui parengti teisės akto projektą.

Peticijos teisė yra vienas iš svarbiausių konstitucinių institutų, kuris sudaro sąlygas veikti vietos savivaldybių priimamus sprendimus ir užtikrinti žmogaus teises ir laisves. Peticija siekiama užtikrinti gyventojų dalyvavimą vietos valdyme arba atskirų gyventojų, bei kolektyvinių junginių įtaką priimant sprendimus.

Aprašius peticijos įstatymą, iškyla klausimas ar ne per sudėtingas yra pačios peticijos pateikimo įforminimas ir nagrinėjimo procedūros, kurių metu kreipimasis pirmiausia turi būti pripažintas peticija, ir tik po to pradėtas nagrinėti. Remiantis Peticijos įstatymo 11 straipsniu visos šios procedūros turi būti atliktos ne vėliau kaip per 90 dienų, o tai ilgas laikotarpis.

Peticijos pateikimas gyventojams gali pasirodyti per daug sudėtingas ypačingai rajonų ir kaimo gyventojams.

2.2.5. Nevyriausybinių organizacijų (NVO) ir jų įtaka vietos valdžiai

Nevyriausybinių organizacijų kūrimasis, bendravimas su savivaldybių institucijomis ir jų įtaka priimant sprendimus priklauso nuo teisinės bazės. Teisė laisvai jungtis arba nesijungti į asociacijas yra laikoma viena iš svarbiausių žmogaus teisių, todėl ji įtvirtinta praktiškai kiekvienos demokratinės valstybės Konstitucijoje. Kokie gi teisės aktai reglamentuoja tokių organizacijų veiklą Lietuvoje.

LR Konstitucijos 35 straipsnis taip pat nustato šią esminę kiekvieno žmogaus teisę: “Piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams. Niekas negali būti verčiamas priklausyti kokiai nors bendrijai, politinei partijai ar asociacijai”³⁷.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

Tiek Lietuvos, tiek daugumos kitų valstybių konstitucijos taip pat garantuoja teisę jungtis ne tik į bendrijas ir asociacijas, bet ir į kitas ne pelno organizacijas, pavyzdžiui, profesines sąjungas, politines partijas, religines organizacijas.

LR Konstitucija įtvirtina ir kitas laisves, kurios labai susijusios su ne pelno veikla: teisė turėti laisvai skleisti savo įsitikinimus, ieškoti, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, rinktis įtaikius susirinkimus, piliečių tautinėms bendrijoms savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarkyti savarankiškai.

Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatyme³⁸ (toliau LR visuomeninių organizacijų įstatymas) visuomeninė organizacija apibrėžiama kaip „Lietuvos Respublikos piliečių savanoriškas susivienijimas (sąjunga, draugija, fondas, asociacija ir kt.), sudarytas bendriems narių poreikiams ir tikslams tenkinti bei įgyvendinti“. Tai tipiška naryste paremta nevyriausybinė organizacija. Visuomeninės organizacijos ypatumas yra tas, kad jos nariai gali būti tik fiziniai asmenys - Lietuvos Respublikos piliečiai. 1998 metais priimtos LR Visuomeninių organizacijų įstatymo pataisos nariais leido tapti ir nuolatiniais Lietuvos Respublikos gyventojams³⁹.

Gyventojai į bendruomenes gali jungtis ir pagal Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymą (toliau LR Asociacijų įstatymas) asociacija apibrėžiama kaip „savanoriškas susivienijimas, vykdamas asociacijos narių nustatytus ūkinius, ekonominius, socialinius, kultūros, švietimo, mokslinio tyrimo uždavinius bei funkcijas“⁴⁰. O asociacijos nariais gali būti Lietuvos ir užsienio tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, o minimalus narių skaičius yra trys. LR Asociacijų įstatyme įtvirtinti gana griežti valdymo struktūros reikalavimai. Nustatyti privalomi valdymo organai: visuotinis narių susirinkimas (konferencija, suvažiavimas), kolegialus valdymo organas (organai) ir administracija. Įstatymas nustato net šių organų kompetencijos ir sprendimų priėmimo tvarkos pagrindus.

NVO veikla labai reikšminga Lietuvos vietos demokratijos plėtros raidoje, o jų įvairovė vaidina svarbiausią vaidmenį formuojant santykius su savivaldybės institucijomis. Iš kitos pusės NVO veikla svarbi aktyviu savo dalyvavimu, skleidžiant savo idėjas ir įtraukiant daugiau gyventojų į aktyvų bendruomenės gyvenimą. Jų veikla taip pat svarbi ne tik idėjomis, bet ir veikla, kuria stengiasi gerinti vietos gyvenimo sąlygas arba padeda tiems žmonėms, kuriems pagalba labiausiai reikalinga. NVO jos vadinamos pabrėžiant tai, kad yra įkurtos ne valdžios iniciatyva. Jas

³⁸Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 18-400.

³⁹ Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 59-1653.

⁴⁰Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.32-786.

galima būtų vadinti savanoriškomis organizacijomis, pabrėžiant, kad jos įsteigtos laisva žmonių valia, kad žmonės į tokias organizacijas buriasi ir jas remia savanoriškai.

Paprastai nevyriausybinių organizacijų veikla yra nukreipta į vienos problemos sprendimą arba tikslo grupės poreikių tenkinimą. Gyventojai, kuriuos vienija bendri poreikiai bei tikslai buriasi į bendruomenes. Aktyviai veikdamos tokios organizacijos gali daryti didelį poveikį savivaldos institucijoms, sprendžiant ir vykdant savivaldos reikalus. LR Viešojo administravimo įstatymas įpareigoja viešojo administravimo institucijas tartis „... dėl administracinio reglamentavimo sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais ir turinčių svarbią reikšmę didelei gyventojų bendruomenės daliai“⁴¹. Jos turi konsultuotis (suinteresuotų asmenų sueigose, apklausose, viešai skelbiamuose susirinkimuose ir kitais nuomonių išaiškinimo būdais) su visuomenės interesams atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profsajungų, visuomeninių organizacijų, kitų nevyriausybinių organizacijų atstovais), o įstatymų numatytais atvejais - ir su gyventojais. Šią bendruomenės veiklos formą reglamentuoja LR Nevyriausybinių organizacijų įstatymas

Kadangi vietos valdžia ir NVO yra labai svarbūs vietos bendruomenės subjektai, labai svarbu, kokie yra jų tarpusavio santykiai. Pastebima, jog vietos valdžia ir NVO gali konfrontuoti, būti abejingi vieni kitiems ir bendradarbiauti.

Lietuvoje turime daug NVO ir vietos valdžios bendradarbiavimo pavyzdžių. Štai, pavyzdžiui, Kelmės rajone nevyriausybines organizacijas tapo viena populiariausių bendravimo formų, saviraiškos būdų bei interesų atstovavimo galimybių. Tačiau ne vienerius metus jų veikla buvo chaotiška, nebuvo bendradarbiavimo su vietine valdžia strategijos. Tai buvo daroma be jokios sistemos. 1998 m., rajono savivaldybė gavo kvietimą dalyvauti Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos projekte „Pilietiškumas, kaip svarbi demokratijos prielaida“, kurį finansavo Europos Sąjungos PHARE programa. Šio projekto tikslas - numatyti strategiją, leidžiančią žmones įtraukti į bendruomenės reikalų tvarkymą. Šiame projekte dalyvavo penkių žmonių komanda, kurioje buvo tuometinės rajono Tarybos nariai ir NVO atstovai. Ši komanda, naudodama SWOT, problemų bei papildomos analizės metodus ištyrė Kelmės rajono bendruomenės formavimosi problemas. Paaiškėjo, kad pagrindinė kliūtis - bendruomenės abejingumas, o racionaliausias kelias jam įveikti - nevyriausybinių organizacijų stiprinimas.

Projekto dalyviai papildomos analizės (apklausos, anketos NVO lyderiams) metodo pagalba nustatė, kad NVO nebrandumo priežastys - silpnas jų lyderių paruošimas ir nesugebėjimas

⁴¹ LR Viešojo administravimo įstatymas, Žin., 2005 06 09, VIII-1234, Nauja redakcija aktuali nuo 2005 06 09

telkti bendruomenių laikmečio iššūkiams, naujų, unikalių idėjų stoka. Buvo parengtas projektas „Kelmės rajono nevyriausybinių organizacijų lyderių ugdymas“, kuriam finansavimą skyrė rajono savivaldybė ir Atviros Lietuvos fondas. Jame su rajono vadinamaisiais nevyriausybinkais seminaruose buvo išnagrinėti keturi temų blokai „NVO ir bendruomenė“, „Projektų vadyba“, „Konfliktai ir jų sprendimas“ bei „Derybos. Jų organizavimas“. Tais pačiais metais rajono savivaldybė paruošė Baltijos-Amerikos partnerystės programai projektą „Savivaldybės ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas“ ir gavo 40 000. Lt paramą. Projekte pagrindinis dėmesys buvo skirtas rajono NVO stiprinimui, bendruomenės narių savanorių judėjimui.

Nuo tų pačių 1999 metų rajono taryba pakeitė ir bendradarbiavimo su NVO tvarką. Buvo nuspręsta NVO atstovus įtraukti į darbo grupes, ruošiančias rajono tarybos ir valdybos sprendimų projektus, rengiančias įvairias programas.

Apibendrinant šį skyrių, galima padaryti išvadas, kad tokių organizacijų kūrimasis ir veikla yra naudinga tiek pačioms organizacijoms tiek ir savivaldybės institucijoms. Gyventojai būdami tokioje bendruomenėje turi galimybę, ne tik aktyviai reikštis, realizuoti patys save, bet nustatyti savo problemas, savo poreikių prioritetus kartu su kitais savo grupės nariais. O svarbiausia įtakoti savivaldybės institucijų sprendimus labiau, nei kreipiantis su tomis pačiomis problemomis pavieniui. Tokiu būdu savivaldybei padaromas didesnis spaudimas grupės asmenų, nei vieno asmens atskirai. O iš kitos pusės savivaldybei aktualu sužinoti pageidavimus bei problemas bendruomenės narių ir naudinga jas išspręsti teigiamai „užsidedant“ „plusą“ prieš visą grupę rinkėjų. Taip pat atsikratant vienu sprendimu daug tokių pačių problemėlių.

Taigi savivaldybės institucijų sprendimų įtakojimas per dalyvavimą Nevyriausybinesse organizacijose yra vienas iš geriausių būdų ir galimybių aktyviems gyventojams. Vienintelis minusas nuo kurio reiktų apsisaugoti patiems nevyriausybinių organizacijų nariams - nesąžiningi šių organizacijų vadovai.

2.2. Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai ir jų poveikis savivaldybių veiklai Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybėse

2.2.1. Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių pristatymas

Šioje darbo dalyje pristatomos Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybės. Interviu metodo pagalba buvo atlikta analizė, kurios tikslas buvo nustatyti, ar šių savivaldybių gyventojai turi galimybę reikšti savo nuomonę ir tiesioginio dalyvavimo būdais įtakoti savivaldybės priimtus sprendimus.

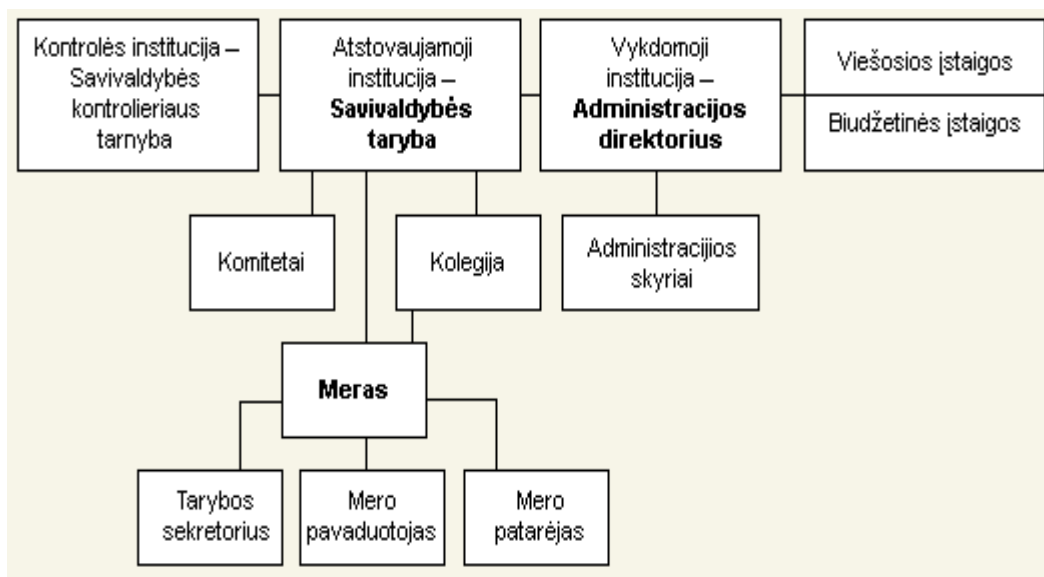
Kazlų Rūdos savivaldybės projektas „Bendruomenės ir vietinės valdžios partnerystė“ gavo premiją kaip geros patirties pavyzdys. Šis projektas paskatino kreiptis į Kazlų Rūdos savivaldybę.

Druskininkai - gimtasis mano miestas. Sėkminga pastarųjų metų šio miesto veikla, padedanti jam tapti moderniu ir populiariu kurortu, paskatino mane kreiptis į Druskininkų miesto savivaldybę.

Kazlų Rūdos savivaldybė. 1999 m. pabaigoje, vykdant Lietuvos Respublikos administracinę teritorinę reformą (toliau – LR administracinę teritorinę reformą), buvo numatyta steigti naują administracinį teritorinį vienetą – Kazlų Rūdos savivaldybę.

Kazlų Rūdos savivaldybė juridinį statusą įgijo po 2000 m. kovo 19 d. rinkimų į savivaldybių tarybas. 2000 m. balandžio 4 d. meru išrinktas Lietuvos centro sąjungos narys Valdas Kazlas, kuris inauguruos 2000 m. gegužės 14 d., minint 256-ąsias miesto įkūrimo metines. 2003 m. balandžio 4 d. Valdas Kazlas meru išrinktas antrai kadencijai. 2004 m. gruodžio 16 d. meru išrinktas Aidas Vaišnora.

Kazlų Rūdos savivaldos struktūros schema pateikta žemiau (žr. 5 pav.).

5 pav. Kazlų Rūdos savivaldos struktūros schema

(Šaltinis: Kazlų Rūdos savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.kazluruda.lt/?id=91>)

Kazlų Rūdos savivaldybės teritorija, užimanti 554 km², yra pietinėje Lietuvos dalyje. 2005 metų duomenimis joje gyveno apie 15 tūkst. žmonių:

- Antanavo seniūnijoje (14 kaimų, plotas - 19 km²) - 900 žmonių;
- Jankų seniūnijoje (46 kaimai, plotas - 169 km²) – 1420 žmonių;

- Kazlų Rūdos seniūnijoje (plotas - 360 km²)– 12 454 žmonės;
- Plutiškių seniūnijoje (23 kaimai, plotas - 30 km²) – 830 žmonių.

Kazlų Rūdos savivaldybė – viena iš miškingiausių Lietuvoje. Apie 60% jos ploto užima miškai. Jos teritorija teka nedidelės upės: Pilvė, Jūrė, Vabalkšnė, Judrė, Nova, Višakis (žr. 6 pav.).

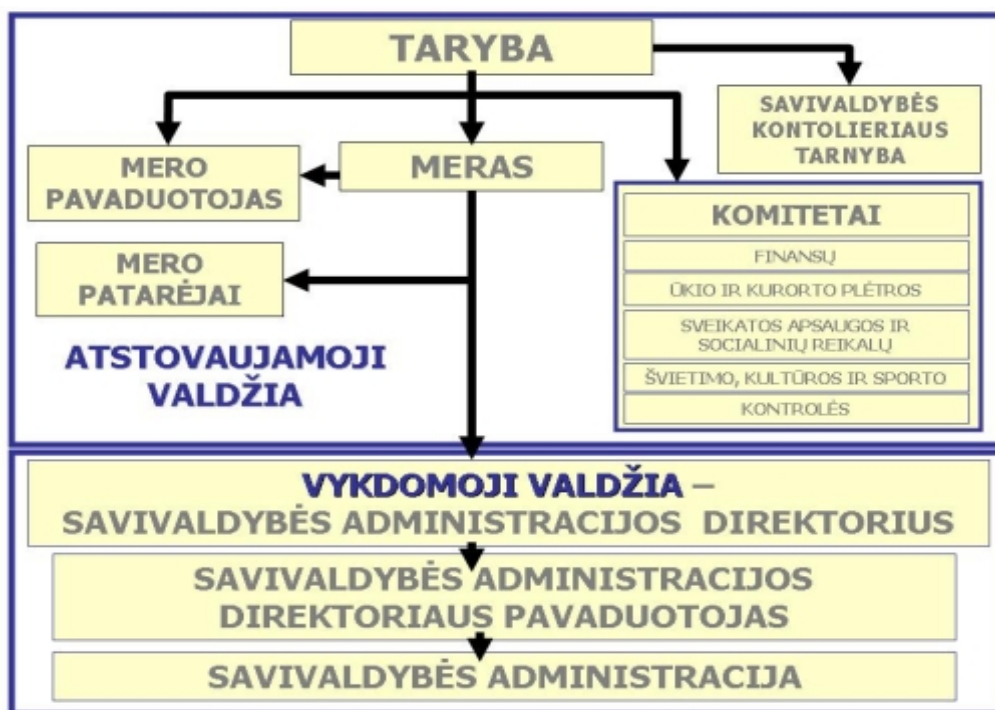
6 pav. Kazlų Rūdos savivaldybės žemėlapis

(Šaltinis: Kazlų Rūdos savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.kazluruda.lt/?id=91>)

Druskininkų savivaldybė. Tais pačiais 2000 metais, vykdant LR administracinę teritorinę reformą, Druskininkų miesto savivaldybė buvo sujungta su pietrytine Lazdijų rajono dalimi ir pietvakarine Varėnos rajono dalimi. Tokiu būdu buvo sudaryta Druskininkų savivaldybė. Ji yra Alytaus apskrityje, jos centras - Druskininkai.

Druskininkai - pats piečiausias Lietuvos miestas, netikėtai išnyrantis iš turtingų gamtos gėrybių ir dainių apdainuotų Dzūkijos miškų. Tai pats gražiausias ir garsiausias Lietuvos kurortas turistus ir lankytojus pasitinkantis ilgiausiomis vasaros dienomis ir gražiausiu šalyje auksiniu rudenių bei suteikiantis visiems sielos ramybės, neblėstančių sentimentų ir meilės šiam miestui.

Druskininkų savivaldos struktūros schema pateikta žemiau (žr. 7 pav.).

7 pav. Druskininkų savivaldos struktūros schema

(Šaltinis: Druskininkų savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt>)

Druskininkų savivaldybė pagal plotą (užima 453,92 km²) yra beveik tokio pat dydžio (tik penktadaliu mažesnė už Kazlų Rūdos savivaldybę) kaip Kazlų Rūdos savivaldybė, tačiau pagal 2005 m. duomenis čia gyveno beveik dvigubai daugiau gyventojų – 24 861 žmogus. Druskininkų savivaldybei priskirtas Druskininkų miestas (plotas – 6,92 km², 2005 m. gyveno 17 474 žmonės), Leipalingio (48 kaimai, plotas - 259 km², 2005 m. gyveno 4015 žmonių) ir Viečiūnų (13 kaimų, 188 km², 2005 m. gyveno 3 372 žmonės) seniūnijos.

Kaip matome, Kazlų Rūdos savivaldybėje daugiausiai gyventojų gyvena seniūnijose, tuo tarpu Druskininkų savivaldybėje – Druskininkų mieste. Todėl galima daryti išvadą, kad vienos savivaldybės gyventojų bendruomenei aktualios problemos kitai savivaldybei yra visai neaktualios.

Tai galima paaiškinti tuo, kad Kazlų Rūdos savivaldybėje gyvenantys žmonės daugiausiai gyvena kaime ir dirba žemės ūkyje, tuo tarpu Druskininkų miesto gyventojams aktualios su miesto kurortu susijusios problemos.

8 pav. Druskininkų savivaldybės žemėlapis

(Šaltinis: Druskininkų savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/index.php/lt/>)

2.2.2. Tyrimo, atlikto Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybėse, rezultatų pristatymas

Interviu metodo pagalba (interviu klausimai 1 Priedas) buvo atlikta analizė, kuria buvo siekiama nustatyti, kokios sąlygos sudarytos šiose savivaldybėse gyventojams aktyviai dalyvauti, reikšti savo nuomonę ir įtakoti sprendimų priėmimą įvairiose jo stadijose, pasinaudojant: 1) vietos gyventojų apklausa; 2) gyvenamųjų vietovių bendruomenės atstovų veikla; 3) viešaisiais svarstymais; 4) peticijomis; 5) NVO įtaka.

Interviu metodo būdu buvo apklausti:

- Kazlų rūdos savivaldybėje: Kazlų Rūdos meras Aidas Vaišnora, Atanavo seniūnas Arūnas Aleksa, Jankų seniūnas Laimas Čibirka, Atanavo bendruomenės pirmininkė ir Kazlų Rūdos savivaldybės bendruomenių asociacijos pirmininkė Reda Kneizevičienė, Bogotosios kaimo bendruomenės pirmininkė Zana Krupavičienė;

- Druskininkų savivaldybėje: Druskininkų savivaldybės vicemerė Kristina Miškinienė, administracijos vadovas Linas Urmanavičius, Leipalingio seniūnas Vacius Pangonis, Vičiūnų seniūnas Alvydas Varanis ir Ricielių bendruomenės pirmininko pavaduotoja Julija Česnulevičienė.

Vietos gyventojų apklausa. Druskininkų mieste niekada nebuvo atlikta vietinė gyventojų apklausa svarbiais bendruomenei klausimais. Pastaraisiais metais Druskininkų miestas vykdė aktyvią veiklą, priiminėjo sprendimus, vykdė ir įgyvendino milijoninius projektus, kurie turi ir turės įtakos visos savivaldybės gyventojų būviui, tačiau Druskininkų savivaldybė niekada neatsiklausė gyventojų nuomonės apie jų misto viziją: ar jis turėtų tapti kurortu, puoselėjančiu kultūros, grožio ir meno vertybes, ar jis turėtų tapti pramogų centru su lošimo namais ir vandens parku.

Kazlų Rūdos savivaldybėje jau sekančiais metais po jos susikūrimo (2001 m.), siekiant išsiaiškinti gyventojų poreikius, savivaldybės taryba inicijavo gyventojų apklausą. Buvo vykdoma atrankinė miesto gyventojų apklausa telefonu. Jos tikslas - išsiaiškinti konkrečių jau numatytų darbų prioritetus, t.y. kur skirti pirmiausia lėšų: ar gatvių apšvietimui, ar jų asfaltavimui, ar poilsio vietų bei parkų sutvarkymui.

Šiais metais Kazlų Rūdos savivaldybėje buvo atliktas gyventojų nuomonės tyrimas strateginio plano įgyvendinimo kontekste, kurį atliko prof. Gediminas Merkys su komanda (žr. 2 lent.).

2 lentelė.

Politinio gyvenimo, partijų ir vietos bendruomenių normuotas vertinimas pagal Kazlų Rūdos seniūnijas (z-įverčiai)

	Kazlų Rūdos	Antanavo	Jankų	Plutiškių
Vietos bendruomenių aktyvumą, jų veiklos naudingumą	0,02	0,20	-0,23	0,10
Jūsų gyvenamojoje vietovėje veikiančios bendruomenės pirmininko darbą	0,00	0,60	-0,41	0,49
Savivaldybėje veikiančių nevyriausybinų organizacijų aktyvumą, naudingumą	0,01	0,06	-0,14	0,06
Savivaldybėje veikiančių jaunimo organizacijų aktyvumą, veiklą	0,04	-0,57	-0,12	-0,15
Savivaldybės tarybos veiklą	0,00	0,09	-0,02	0,12
Savivaldybės administracijos specialistų ir darbuotojų veiklą	-0,02	0,01	0,18	-0,11
Seniūnijos, kurioje gyvenate seniūno darbą	0,00	-0,07	-0,03	0,08
Kitų seniūnijos darbuotojų (socialinio darbuotojo, žemės ūkio specialisto ir pan.) veiklą	-0,10	-0,04	0,54	0,34
Kaip vertintumėte sprendimą savivaldybės biudžeto lėšomis remti bendruomenės prioriteto tvarka	-0,02	0,22	0,11	0,02
Kaip vertintumėte sprendimą savivaldybės biudžeto lėšomis remti smulkųjų ir vidutinių verslų prioriteto tvarka	0,03	-0,03	-0,19	-0,16
Kaip vertintumėte sprendimą savivaldybės biudžeto lėšomis remti jaunimo iniciatyvas prioriteto tvarka	0,01	-0,12	-0,10	0,37

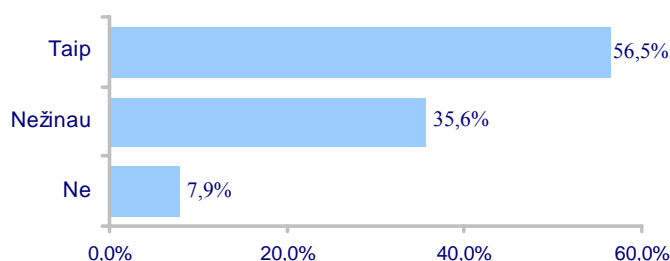
Pastaba. Normavimui panaudoti standartiniai z-įverčiai. Spalvomis (tonais) pažymėtos statistinės išskirtys. Statistinės išskirties riba -0,25 z-įverčio (t.y. 0,25 standartinio nuokrypio). Neigiamos statistinės išskirtys pažymėtos raudonai (tamsiu tonu), teigiamos statistinės išskirtys pažymėtos žaliai (šviesesniu tonu). Normavimo imties vidurkis yra lygus nuliui.

ŽYMĖJIMAS:

$z > 0,25$ Nuokrypis į palankaus vertinimo sritį
 $z < -0,25$ Nuokrypis į nepalankaus vertinimo sritį

Pasak mero, šis „tyrimas apima pačius įvairiausius gyvenamosios aplinkos kokybės aspektus. Jis suteikė informacijos ir davė idėjinės medžiagos, kaip ir koku būdu galėtų būti tobulinamas ir plėtojamas savivaldybės strateginis planas, kokie turėtų būti faktiniai sprendimai, kurie bus pagrįsti tiek moksliniu, tiek demokratiniu požiūriu“. Taip pat savivaldybės taryba turėjo galimybę susipažinti, kaip bendruomenė vertina jos veiklą.

Į tyrimą buvo įtraukti ir kiti papildomi klausimai, apie kuriuos bendruomenės nariai galėjo pareikšti savo nuomonę. Pavyzdžiui, Kazlų Rūdos gyventojai pritarė iniciatyvai pastatyti paminklą 1918 m. vasario 16-osios akto signatarui Pranui Dovydaičiui (žr. 9 pav.).

9 pav. Kazlų Rūdos gyventojai pritaria paminklo statybai

Kodėl Kazlų Rūdos gyventojai neinicijuoja vietos gyventojų apklausų svarbiais bendruomenei klausimais? Meras Aidas Vaišnora pakomentavo, kad bendruomenė tikriausiai net nežino, kad galėtų tokias apklausas rengti, o jeigu jas ir inicijuotų, tai būtų labai sudėtinga ir ilga procedūra. Savivaldybė taip pat nėra suinteresuota pastoviai rengti tokias apklausas, nes tai yra labai brangus, ilgas ir sudėtingas procesas. Kol bus išaiškinta gyventojų nuomonė, probleminis klausimas gali tapti neaktualus, nes gyvenimas labai dinamiškas. Pasak mero, netgi šis užsakomasis tyrimas dėl strateginio plano įgyvendinimo parodė tai, kad visos bėdos savivaldybei buvo žinomos ir naujų, nežinomų „skaudulių neišlindo“, o gyventojų nuomonė numanoma pagal skundų analizę ir išsakytą gyventojų nuomonę per organizuojamus susitikimus. Panašiai šį klausimą pakomentavo ir Druskininkų vicemerė Kristina Miškinienė. Jos teigimu sprendimus reikia priiminėti labai greitai, todėl apklausų organizuoti nebelineka laiko. Abu pašnekovai neigiamai sureagavo ir į vietinių referendumų atsiradimą, ir į vietos gyventojų apklausų rezultatų sprendžiamąjį pobūdį. Pasak atstovų, kam tada reikalingi tarybos nariai, tiesiog sumažės savivaldybės tarybos svoris.

Atstovavimas kaimo gyvenamųjų vietovių bendruomenėms. Druskininkų savivaldybės taryba yra priėmusi sprendimą dėl Druskininkų savivaldybės gyvenamosios vietovės bendruomenės

atstovo rinkimo tvarkos. Kazlų Rūdos savivaldybė tokios patvirtintos tvarkos neturi. Nepaisant to, nei vienoje iš šių dviejų savivaldybių bendruomenių nėra gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovų ir, žinoma, tarybų prie seniūnijų. Pasak Druskininkų Leipalingio seniūno V. Pango, gyventojams trūksta iniciatyvos, nėra lyderių ir pačių bendruomenės narių noro. Vičiūnų seniūnas Alvydas Varanis pripažino, kad gyventojai gal būt net nežino apie tokias įstatymo gyventojams suteiktas galimybes išrinkti atstovus ir sudaryti tarybas prie seniūnijos. Seniūnai neskatina tokios iniciatyvos, nes pasak A. Varanio, jeigu susikurtų tokios tarybos prie seniūnijos, būtų sunku priimti sprendimus kai kuriais klausimais, nes sprendimą nulemtų ta bendruomenė, kurios narių taryboje būtų daugiausia. Pavyzdžiui, jeigu būtų sprendžiamas klausimas, kur labiau reiktų išasfaltuoti kelius, tai sprendimą nulemtų ta bendruomenė, kuri turėtų daugiau atstovų.

Kazlų Rūdos Atanavo seniūnas Arūnas Aleksa ir Jankų seniūnas Laimas Čibirka pabrėžė, kad šių vietovių kaimo bendruomenės, kurios turi nevyriausybinį organizacijų statusą, yra tokios aktyvios, kad išrinktieji gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai neturėtų ką veikti, tuo labiau, kad jie neturi didelių teisių veikti ar ką nors įtakoti.

Nevyriausybinių organizacijų ir jų įtaka vietos valdžiai. Kazlų Rūdoje yra dešimt kaimo bendruomenių ir viena miesto bendruomenė. Visos jos turi NVO statusą, o jas vienija Kazlų Rūdos savivaldybės bendruomenių asociacija. Šiais metais Kazlų Rūdos savivaldybės projektas „Bendruomenės ir vietos valdžios partnerystė“ buvo atrinktas kaip geros patirties pavyzdys. Šio projekto tikslai: gyventojų ir vietos valdžios abipusės komunikacijos ir pasitikėjimo plėtojimas bei vietos gyventojų aktyvumo skatinimas.

Pasak bendruomenių asociacijos pirmininkės Redos Kneizevičienės, visos šios bendruomenės susikūrė „iš apačios“, t. y. pačių gyventojų iniciatyva. Po pirmos bendruomenės susikūrimo savivaldybė bandė bendruomenių kūrimąsi perimti į savo rankas, paskyrė žmones, kurie turėjo inicijuoti tolimesnį šių bendruomenių kūrimąsi, tačiau šiuo metu tokių bendruomenės pirmininkų nebeliko, nes jie nepateisino paprastų narių lūkesčių. Dabar, pasak R. Kneizevičienės, tokios bendruomenės turi labai daug jėgos ir vykdo daugiau funkcijų negu gyvenamosios bendruomenės atstovas:

- teikia informaciją bendruomenės gyventojams apie savivaldybės institucijų, savivaldybės administracijos ir jos padalinių, kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų ir jos padalinių darbo laiką ir darbo tvarką;
- skatina vietos gyventojus prižiūrėti savo teritoriją, plėtoti bei organizuoti gyvenamosios vietovės kultūrinį ir sportinį gyvenimą;
- gali įtakoti tarybos ar savivaldybės administracijos sprendimus, susijusius su savo gyvenamosios vietovės problemomis. Jie gali dalyvauti savivaldybės tarybos

posėdžiuose, juose pasisakyti, organizuoti viešuosius svarstymus, susitikimus su savivaldybės institucijų darbuotojais ir kt.

Šios bendruomenės renkasi į susirinkimus, kuriuose kviečiamas dalyvauti seniūnas, bendruomenės pirmininkas ir valdyba, susidedanti iš 9 narių. Taip pat kviečiami visų gatvių seniūnai, kuriuos išrinka patys gatvių gyventojai balsavimo tvarka. Tokiuose susirinkimuose diskutuojama apie svarbius gyvenvietei klausimus, nustatomi veiklos ir poreikių prioritetai, svarstoma, kaip geriau paskirstyti savivaldybės skiriamas lėšas bendruomenių veiklai, diskutuojama naujų ruošiamų projektų, kurie vėliau pristatomi savivaldybėje, klausimais. Pasak Antanavos bendruomenės pirmininkės, „mes turim savivaldą iki kiemo“ ir „labai didelę jėgą įtakoti ruošiamus sprendimus“. Vėliau visi ruošiami bendruomenių projektai aptariami ir pristatomi bendruomenių asociacijoje. Reikia paminėti, kad asociacija užprotestuoja skirti lėšas tiems projektams, kurių vykdytojai netinkamai atsiskaitė už praėjusių metų projektų įvykdymą.

Po pasitarimų vietinėse gyvenvietėse meras Aidas Vaišnora pats kviečiasi bendruomenių pirmininkus aptarti, kokie klausimai tose gyvenvietėse aktualiausi, kaip sudėlioti darbų prioritetus. Pasak mero „visi bendruomenių telefonai pas mane kišenėje“ ir vyksta labai glaudus bendradarbiavimas įvairiais klausimais. Jeigu reikia sužinoti kaimiškų vietovių gyventojų nuomonę, taip pat kreipiamasi į bendruomenių pirmininkus. Tai patvirtino ir Bogotosios kaimo bendruomenės pirmininkė Zana Krupavičienė. Ji teigia, kad palaipsniui susiklostė labai reikalingi, glaudūs santykiai tarp mero ir kaimo.

Druskininkų seniūnijose yra susikūrę tik trys - Ricielių, Vičiūnų ir Jaskonių Naujasėdžio - kaimiškosios bendruomenės, kurios labiau orientuojasi į kultūrinę ir švietėjišką veiklą. Čia nėra ir gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovų bei seniūnijų tarybų. Druskininkuose nėra susiklosčiusių jokių bendradarbiavimo tradicijų tarp savivaldybės institucijų ir kaimiškųjų vietovių. Tačiau miesto vietovėse Druskininkų savivaldybė skatina įvairių NVO kūrimąsi ir joms sudarytos puikios sąlygos veikti ir dalyvauti, yra įkurtas NVO centras. Pasak vicemerės Kristinos Miškinienės, visos šios organizacijos yra labai aktyvios, o savivaldybė visada atsižvelgia į šių organizacijų problemas ir nuomonę.

Peticijos. Pateiktų peticijų nebuvo nei vienoje iš šių minėtų savivaldybių. Tiek meras Aidas Vaišnora, tiek ir vicemerė Kristina Miškinienė akcentavo labai sudėtingą peticijos pateikimo procedūrą, kurios metu pats kreipimasis dar turi būti patvirtintas peticija ir tik tuomet pradėtas nagrinėti jo patvirtinimas. Proceso eiga gali užsitęsti labai ilgai. Paprastiems gyventojams trūksta žinių ir informacijos, kaip tokią peticiją įforminti. Pasak pašnekovų, yra daug paprastesnių gyventojų kreipimosi būdų ir į tokius prašymus paprastai atsižvelgiama.

Viešieji svarstymai. Viešieji svarstymai Kazlų Rūdos savivaldybėje yra labai populiarius būdas diskutuoti su bendruomenės gyventojais, yra sudarytos puikios sąlygos pareikšti idėjas, argumentus bei interesus. Meras pripažino, kad tai pats geriausias būdas įtakoti sprendimus pirminėje sprendimų stadijoje. Pati savivaldybė suinteresuota gausiu gyventojų dalyvavimu ir visada laukia bendruomenės nuomonės. Tai pats geriausias laikas diskusijoms. Tačiau dažnai iniciatyvos trūksta iš pačių gyventojų. Būna atvejų, kai diskusijos ir nusiskundimai prasideda jau projektui įpusėjus.

Pasak mero Aido Vaišnoros, viešųjų svarstymų mastas priklauso nuo svarstomo ir nagrinėjamo klausimo. Jeigu tai yra Tarybos sprendimų projektai, tai juos, prieš priimant, svarsto Tarybos komitetai, į svarstymą pasikviesdami suinteresuotus asmenis ir organizacijas (bendruomenių atstovus, NVO, įvairių sričių specialistus). Svarstant biudžeto sudarymo klausimą, į viešą diskusiją, kurią organizuoja savivaldybės vadovai, kviečiami eiliniai piliečiai, NVO, bendruomenės, verslininkai, švietimo, medicinos darbuotojai. Biudžeto svarstymas vyksta didžiausioje salėje, apie viešojo svarstymo organizavimą pranešama spaudoje, internetiniame puslapyje ir asmeniškai. Praėjusiais metais gyventojai inicijavo šilumos kainos klausimo svarstymą savivaldybėje. Diskusija su gyventojais vyko savivaldybės posėdžių salėje, buvo pakviesti atitinkamų įmonių atstovai.

Druskininkų vicemerė patvirtino, kad viešieji svarstymai svarbiausiais strateginiais klausimais taip pat organizuojami ir Druskininkuose. Kviečiami visi suinteresuoti asmenys. Didelio atgarsio susilaukė Bendrojo plano dėl mokyklų tinklo pertvarkos iki 2012 metų viešieji svarstymai. Dalyviai buvo supažindinti su darbo grupės parengtu bendruoju planu, buvo išklaustytos nuomonės, atsakyta į dominančius klausimus, reorganizuojant ir pertvarkant mokyklas.

Analizė patvirtino, kad tiesioginio gyventojų dalyvavimo būdai yra labai svarbūs pirminiame sprendimų priėmimo etape, kai savivaldybė stengiasi sužinoti gyventojų nuomonę, kai vyksta konsultacijos dėl rengiamų sprendimų ar aktualių klausimų. Kazlų Rūdos ir Druskininkų gyventojai naudojami įprastiniais elementariais būdais. Patys populiariausi iš jų ir turintys giliausias tradicijas - tai nevyriausybinių organizacijų veikla ir viešieji svarstymai.

3. GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS SAVIVALDOS REIKALUS LIETUVOJE TOBULINIMO KRYPTYS

Atliktas tyrimas patvirtino, kad savivaldybėse, suteikiant gyventojams galimybes tiesiogiai dalyvauti ir tvarkyti vietos savivaldos reikalus, yra trūkumų ir problemų.

1. Savivaldybėse neinicijuojamos vietos gyventojų apklausos svarbiais bendruomenei klausimais. Savivaldybių tarybos to nedaro motyvuodamos ilgai trunkančiomis ir sudėtingomis procedūromis. O iš bendruomenės pusės tokios iniciatyvos nėra dėl informacijos ir suinteresuotumo trūkumo, nes galutiniame šios iniciatyvos etape gyventojai neturi sprendžiamojo balso.

Dėl spartaus gyvenimo tempo ir reikalingų greitų sprendimų nereikėtų vykdyti vietos apklausų kiekvienu atveju. Dėl pačių svarbiausių strateginių klausimų ir sprendimų, kurie gali stipriai paveikti vietos bendruomenės gyvenimo būvį, kokybę, aplinką apklausos turėtų būti privalomos.

Siūloma į savivaldybės tarybos veiklos reglamentą įtraukti svarbių strateginių klausimų sąrašą, kuriuos sprendžiant būtų privaloma organizuoti vietos gyventojų apklausas. Svarbūs strateginiai klausimai - tai klausimai, kurie gali įtakoti ar kitaip stipriai paveikti savivaldybės bendruomenės gyvenimo kokybę, aplinką ar pagrindinę bendruomenės veiklą ir jos būvį ilgesniam periodui į priekį. Tai leistų savivaldybių institucijoms tiksliai žinoti gyventojų nuomonę, interesus bei požiūrį į strategiškai svarbius bendruomenei klausimus, nuo sprendimų formulavimo pradžios iki sprendimų priėmimo.

2. Dėl informacijos trūkumo kaimo vietovių gyventojai nepasinaudoja visomis įstatymo suteiktomis teisėmis ir galimybėmis spręsti ar kitaip įtakoti vietos savivaldybių institucijų veiklą, jie yra atitolinti nuo savivaldybės institucijų sprendžiamų aktualijų.

Kaimo vietovių gyventojams turi būti suteiktos teisės ir sudarytos sąlygos žinoti, dalyvauti ir naudotis visais įstatymų leidžiamais tiesioginio dalyvavimo būdais, įtakojant vietos savivaldybių institucijų veiklą ir pasirinkti tinkamiausias galimybes pagal aplinkybes.

Siūloma:

- patvirtinti gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo rinkimo tvarką;
- įpareigoti savivaldybės seniūnus atskiru administracijos direktoriaus įsakymu informuoti kaimo vietovių gyventojus apie galimybę išsirinkti gyvenamosios vietovės atstovus ir sudaryti tarybas prie seniūnijų;

- įpareigoti seniūnus iškabinti tarybų sprendimus dėl gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo rinkimo tvarkos seniūnijų skelbimų ir informacijos stenduose.

Tai sudarytų sąlygas kaimiškų vietovių gyventojams laiku sureaguoti ir įsijungti į diskusijas, ieškant geriausio sprendimo varianto pirminėse sprendimų priėmimo stadijose.

3. Tyrimas patvirtino, kad peticija yra visiškai nenaudojamas tiesioginio dalyvavimo būdas Druskininkų, bei Kazlų Rūdos savivaldybėse dėl informacijos stokos, sudėtingo ir ilgo peticijos pateikimo bei nagrinėjimo proceso. Į tokį tiesioginio dalyvavimo būdą šios savivaldybės labiau žiūri, kaip į „baubą“, o ne bendradarbiavimo galimybę. Dėl tokio savivaldybių institucijų požiūrio vietos bendruomenės negali realizuoti visų galimybių dalyvauti ir įtakoti, sprendžiant vietos klausimus.

Savivaldybės turi užtikrinti, kad gyventojai būtų gerai informuoti apie galimybę pasinaudoti ir kreiptis į vietos savivaldos institucijas kai reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios nekokybišką tarybos sprendimą ir suteikti gyventojams juridinę pagalbą.

Siūloma:

- savivaldybių administracijos direktorių įsakymu įpareigoti savivaldybių juristus supažindinti, konsultuoti gyventojus bei padėti jiems įforminti peticijos pateikimą;
- išleisti lankstinuką, suformuoti standus, kuriuose pateikiama, kas yra peticija ir kaip ją pateikti;
- skaityti paskaitas, rengti seminarus ir kitais būdais informuoti gyventojus apie tokią tiesioginio dalyvavimo galimybę.

Tai leistų savivaldybės institucijoms identifikuoti esamas problemas bei nekokybiškus sprendimus. Tokios priemonės suteiktų informaciją apie peticiją ir tiek gyventojams, tiek savivaldybių institucijoms leistų suprasti, kad peticija tai ne „baubas“, o geras problemų sprendimo įrankis.

4. Patiems aukščiausiems savivaldybių vadovams trūksta žinių apie gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdus ir galimybes. Kitaip tariant, vadovai nesuinteresuoti tokios informacijos įsigyti ir į ją įsigilinti. Tokios išvados padarytos todėl, kad Kazlų Rūdos meras nežinojo apie įstatyme minimus gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovus, o Druskininkų vicemerė suabejojo jų reikalingumu. Pasak vicemerės „kam juos rinkti, jei yra išrinkti tarybos nariai bendruomenėse, ir gaunasi lyg „sviestas sviestuotas“. Problema yra ir tiesiog neigiamas savivaldybės pareigūnų požiūris į tokią gyventojų veiklą. Negalima nepaminėti Druskininkų miesto

savivaldybės administracijos vadovo Lino Urmanavičiaus požiūrio į gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdus. Pasak jo „kam jie reikalingi, juk gyventojai išsirenka savo atstovus tarybos narius, o tarybos nariai priima pačius geriausius bendruomenei sprendimus“.

Kadangi patys aukščiausi savivaldybės vadovai neįsigilina kaip praplėsti bendravimą su gyventojais, tai galima daryti išvadas, kad savivaldybės, kurios turi **teikti informaciją gyventojams apie visus įmanomus tiesioginio poveikio būdus**, supažindinti, kuriuo atveju geriau pasinaudoti peticijos teikimu, o kuriuo atveju galbūt yra geriau inicijuoti apklausas arba pasinaudoti kitomis galimybėmis, taip pat reikalui esant suteikti konsultacijas ar juridinę pagalbą, **tokios savo pareigos nevykdo, o gyventojai tokios informacijos negauna.**

Savivaldybės turi pasiūlyti visą įmanomą spektrą būdų, kuriais gyventojai galėtų daryti poveikį viename ar kitame sprendimų priėmimo ar vykdymo etape, o svarbiausia - ruošiant ar pristatant naujus projektus. Jos turi užtikrinti, kad gyventojai būtų gerai informuoti apie visus tiesioginio dalyvavimo būdus, ir derinti juos pagal individualias situacijas bei aplinkybes. Jos turi pasiūlyti tiesioginio dalyvavimo būdų kompleksus įvairiuose sprendimo priėmimo etapuose, skatinti savo gyventojų iniciatyvas ir ieškoti naujų bendradarbiavimo būdų.

Savivaldybėms **siūloma:**

- organizuoti mokymus, seminarus, aukščiausiems savivaldybių vadovams bei pareigūnams apie gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybes ir jų svarbą;
- sukurti gyventojų informavimo ir švietimo priemonių planą apie tiesioginio dalyvavimo būdus bei galimybes jais pasinaudoti;
- suformuoti informacinius standus savivaldybės patalpose, kuriuose būtų skelbiama informacija apie tai, kaip ir kokiais būdais gyventojai gali tiesiogiai dalyvauti įvairiuose sprendimų priėmimo stadijose;
- kurti naujus gyventojų ir vietinės valdžios sąveikos modelius ir sistemas, panaudojant įvairiausias tiesioginio dalyvavimo būdus;
- įforminti teisės aktais jau nusistovėjusias ir nugludintas bendradarbiavimo tradicijas.

Igyvendinus visas šias minėtas priemones bei pasiūlymus, savivaldybių aukščiausieji vadovai turėtų galimybę iš naujo įsigilinti į gyventojų tiesioginio dalyvavimo veiklos prasmę, paskirtį ir svarbą bei iš naujo susipažinti su tiesioginio dalyvavimo būdais įvairiuose sprendimų priėmimo stadijose. Šios priemonės užtikrintų gyventojų teises žinoti, dalyvauti ir naudotis visais įstatymų leidžiamais tiesioginio dalyvavimo būdais, leistų ieškoti naujų dalyvavimo formų ir metodų, sudarytų galimybes susiformuoti palankiausiems bendradarbiavimo modeliams tarp

savivaldybių bei vietos bendruomenių. Nusistovėtų tradicijos vystyti visoms įmanomas diskusijas tarp bendruomenės ir vietinės valdžios.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai yra nustatyti tiek užsienio demokratinių šalių teisės aktuose, tiek Lietuvos Respublikos konstitucijoje ir įstatymuose. Jie sudaro prielaidas bendruomenei dalyvauti tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus ir įtakoti sprendimus, kai jie ruošiami ir yra svarstymo stadijoje, o vėliau priimant sprendimus ir kontroliuojant jų vykdymą. Taip pasireiškia bendruomenei Konstitucijos suteikta savivaldos teisė.

1.2. Aktyvus gyventojų dalyvavimas, tvarkant vietos savivaldos reikalus, ir geranoriški savivaldybės veiksmai, skatinant gyventojus dalyvauti savivaldos veikloje, pasinaudojant ir derinant tiesioginio dalyvavimo būdus, visose sprendimo priėmimo ir vykdymo stadijose, atveda prie teisingų ir laiku priimtų sprendimų.

1.3. Plataus spektro tiesioginio dalyvavimo būdų taikymas ir jų derinimas įvairiuose sprendimų priėmimo etapuose formuoja naujus bendruomenės ir vietinės valdžios sąveikos modelius. Kuriasi vietos valdžios ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo tradicijos.

2. Teisės aktų analizė ir atliktas tyrimas Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybėse parodė **Lietuvoje sukaupą gerą patirtį** ir patvirtino, kad:

- Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtinti gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai sudaro prielaidas gyventojams tiesiogiai dalyvauti ir įtakoti vietos savivaldybių institucijų veiklą įvairiuose sprendimų priėmimo etapuose;
- formuojasi gyventojų ir vietinės valdžios bendradarbiavimo tradicijos, pasinaudojant nevyriausybinėse organizacijų veikla ir viešaisiais svarstymais;
- Kazlų Rūdos savivaldybėje tarp kaimo vietovių bendruomenių ir savivaldybės susikūrė pavyzdinis sąveikos modelis. Šios kaimo bendruomenės atlieka ir vykdo svarbesnes pareigas ir funkcijas, nei vien tik kaip NVO, kurios daro „spaudimą“ dėl priimamų sprendimų. Jos yra informacijos ir žinių nešėjos - komunikatoriai tarp valdžios ir kaimo gyventojų. O iš savivaldybės pusės šios kaimo bendruomenės yra naudojamos įvairiems klausimams spręsti, diskusijoms organizuoti ir bendradarbiavimo santykiams palaikyti. Tai puikus bendravimo pavyzdys visoms kitoms Lietuvos savivaldybėms. Belieka palinkėti tik sąžiningų bendruomenių pirmininkų.

3. Atliktas tyrimas, teisės aktų ir dokumentų analizė **patvirtino, kad egzistuoja gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikio vietos savivaldos institucijų veiklai problemos:**

3.1. Savivaldybėse neinicijuojamos vietos gyventojų apklausos svarbiais bendruomenei klausimais. Dėl pačių svarbiausių strateginių klausimų ir sprendimų, kurie gali stipriai paveikti vietos bendruomenės gyvenimo būvį, kokybę, aplinką ar pagrindinę bendruomenės veiklą ir jos būvį ilgesniam periodui į priekį - apklausos privalomos.

Siūloma į savivaldybės tarybos veiklos reglamentą įtraukti svarbių strateginių klausimų sąrašą, kuriuos sprendžiant būtų privaloma organizuoti vietos gyventojų apklausas.

Tai leistų savivaldybių institucijoms tiksliai žinoti gyventojų nuomonę, interesus bei požiūrius į strategiškai svarbius bendruomenei klausimus, nuo sprendimų formulavimo pradžios iki sprendimų priėmimo

3.2. Dėl informacijos trūkumo kaimiškų vietovių gyventojai nepasinaudoja visomis įstatymo suteiktomis teisėmis ir galimybėmis spręsti ar kitaip įtakoti vietos savivaldybių institucijų veiklą. Būtina kaimiškų vietovių gyventojams sudaryti sąlygas žinoti, dalyvauti ir naudotis visais įstatymų leidžiamais tiesioginio dalyvavimo būdais.

Siūloma:

- patvirtinti gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo rinkimo tvarką.
- įpareigoti savivaldybės seniūnus atskiru administracijos direktoriaus įsakymu, informuoti kaimo vietovių gyventojus apie galimybę išsirinkti gyvenamosios vietovės atstovus ir sudaryti tarybas prie seniūnijos.
- įpareigoti seniūnus iškabinti tarybų sprendimus dėl gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo rinkimo tvarkos seniūnijų skelbimų ir informacijos stenduose.

Tai sudarytų sąlygas kaimo vietovių gyventojams laiku sureaguoti ir įsijungti į diskusijas, ieškant geriausio sprendimo varianto pirminėse sprendimų priėmimo stadijose.

3.3. Dėl informacijos trūkumo peticija visiškai nenaudojamas tiesioginio dalyvavimo būdas. Savivaldybės turi užtikrinti gyventojams konstitucijos laiduotą peticijos teisę ir teisę kreiptis į vietos savivaldos institucijas, kai reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios nekokybišką tarybos sprendimą ir suteikti gyventojams juridinę pagalbą.

Siūloma:

- Siūloma savivaldybių administracijos direktorių pavedimu įvesti pareigą pareigybių aprašymuose savivaldybių juristams supažindinti, konsultuoti, bei padėti gyventojams įforminti peticijos pateikimą.

- Išleisti lankstinuką, suformuoti standus, kuriuose supažindinama, kas yra peticija ir kaip ją pateikti. Skaityti paskaitas, rengti seminarus ir kitais būdais informuoti gyventojus apie tokią tiesioginio dalyvavimo galimybę.

Tai leistų savivaldybės institucijoms identifikuoti problemas, nekokybiškus sprendimus.

3.4. Patiems aukščiausiems savivaldybių vadovams trūksta žinių apie gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdus ir galimybes. Savivaldybės nevykdo savo pareigos informuoti gyventojus apie tiesioginio dalyvavimo būdus, o gyventojai tokios informacijos negauna.

Savivaldybės turi pasiūlyti visą įmanomą spektrą būdų, kuriais gyventojai galėtų daryti poveikį viename ar kitame sprendimų priėmimo ar vykdymo etape. Užtikrinti, kad gyventojai būtų gerai informuoti apie visus tiesioginio dalyvavimo būdus ir derinti juos pagal individualias situacijas bei aplinkybes. Pasiūlyti tiesioginio dalyvavimo būdų kompleksus įvairiuose sprendimų priėmimo etapuose. Skatinti savo gyventojų iniciatyvas ir ieškoti naujų bendradarbiavimo būdų.

Siūloma:

- Organizuoti mokymus, seminarus, aukščiausiems savivaldybių vadovams bei pareigūnams apie gyventojų tiesioginio dalyvavimo galimybes ir jų svarbą.
- Sukurti gyventojų informavimo ir švietimo priemonių planą apie tiesioginio dalyvavimo būdus bei galimybes jais pasinaudoti.
- Kurti naujus gyventojų ir vietinės valdžios sąveikos modelius ir sistemas, panaudojant įvairiausias tiesioginio dalyvavimo būdus.
- Įforminti teisės aktais jau nusistovėjusias ir nugludintas bendradarbiavimo tradicijas.

Įgyvendinus visas šias minėtas priemones bei pasiūlymus, savivaldybių aukščiausieji vadovai turėtų galimybę iš naujo įsigilinti į gyventojų tiesioginio dalyvavimo veiklos prasmę, paskirtį ir svarbą. Susipažinti su tiesioginio dalyvavimo būdais įvairiuose sprendimų priėmimo stadijose. Šios priemonės užtikrintų gyventojams galimybes žinoti, dalyvauti ir naudotis visais įstatymų leidžiamais tiesioginio dalyvavimo būdais, leistų ieškoti naujų dalyvavimo formų ir metodų, sudarytų galimybes susiformuoti palankiausiems bendradarbiavimo modeliams tarp savivaldybių bei vietos bendruomenių.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Anykščių rajono savivaldybės mero potvarkis dėl Anykščių rajono seniūnijos tarybos nuostatų patvirtinimo [Aktualu nuo 2005 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.anyksciai.lt/failai/Mero%20potvarkis%20SENIUNIJU%20TARYBU%20NUOSTATAI.DOC>
2. Astrauskas A. Kodėl sunkiai kuriasi bendruomenės?//Savivaldybių žinios, 1999 m. sausio 7 d. p. 6.
3. Astrauskas A. Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra: mokomasis leidinys. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
4. Astrauskas A. Galininė B. Vietos savivalda Lietuvoje: teoriniai ir istoriniai aspektai. – Vilnius, 2000.
5. Baronienė N. Prekybos ir pramogų centro statybos piktina Žvėryno bendruomenę.//Respublika, priedas „Pastogė“, p. 5.
6. Bendruomeniškumas ir savivalda. – Kaunas: Spauda, 2000.
7. Cork Conference Declaration. Prieiga per internetą: <http://www.sare.org/htdocs/hypermail/html-home/html/0001.html>
8. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [elektroninis išteklius] <http://www.lkz.lt>
9. Druskininkų savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt>
10. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos šalims narėms apie piliečių dalyvavimą vietiniame viešajame valdyme. Priimta Ministrų Komiteto 2001 m. gruodžio mėn. 6 d. 776-jame Ministrų Atstovų susirinkime.
11. Gineitienė D., Domarkas V. Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms. – Kaunas: Technologija, 2000.
12. Harris L. Public Involvement in Government; as Reprinted in A. Shenk. – Boston: Holbrook Press, 1986.
13. Jarmalis S. Žvėryne kunkuliuoja aistros dėl seno malūno. //Lietuvos ryto priedas „Sostinė“, 2003 m. liepos 31 d. p. 1-2.
14. Kanitzas H. Pilietis ir savivaldybė. – Vilnius: NPI „Savivalda“, 1995.
15. Kazlų Rūdos savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.kazluruda.lt/?id=91>
16. Kūris E. Savivalda, demokratija, teisė. – Vilnius, 1990.
17. Lazdynas R. Savivalda: filosofija, teorija, praktika. – Šiauliai: Saulės delta, 2005.
18. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.32-786.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucija. // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas.
21. Lietuvos Respublikos Peticijų įstatymas.// Valstybės žinios. 1999, Nr.66-2128.
22. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. Vilnius.
[Aktuali nuo 2006 04 06]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt>
23. Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymas //. Valstybės žinios. 1995, Nr. 18- 400.
24. Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 59-1653.
25. Mackonis V. Žvėryno bendruomenė valdžią auklėja ieškiniais.//Lietuvos ryto priedas „Sostinė“, 2005 m. rugsėjo 14 d. p. 1-2.
26. Mackonis V. Gyventojai su valdžia bendrauja tik teismuose.//Lietuvos ryto priedas „Sostinė“, 2006 m. sausio 10 d. p. 1-2.
27. Mokymo vadovas savivaldybių tarybų nariams. – Vilnius, 2004.
28. Paulikas V. Kaimo gyventojų atstovavimas savivaldybių tarybose.//Viešoji politika ir administravimas, 2004, Nr. 9.
29. Piliečių dalyvavimas valdymo procesuose. Praktinis vadovas Lietuvos savivaldybėms. – Kaunas, 1997.
30. Piliečių teisės dalyvauti valdant savo šalį įgyvendinimo būdai. – Vilnius, 2002.
31. Piliečių dalyvavimas savivaldoje. Prieiga per internetą: <http://www.savivaldybes.lt/savivaldybes/index.php?lang=lt&gr=savivaldosraida>
32. Savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimas. – Vilnius: UAB „Pradai“, 1998.
33. Soeren Villadsen, Institute for Economics and Planning, the University Centre of Roskilde
34. Viešojo administravimo efektyvumas. – Kaunas: Technologija, 2001.
35. Užsienio šalių konstitucijos. Vokietijos Federalinės Respublikos pagrindinis įstatymas. – Vilnius, 2004

ANOTACIJA

GYVENTOJŲ TIESIOGINIO DALYVAVIMO POVEIKIS VIETOS SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLAI

Raktiniai žodžiai: tiesioginio dalyvavimo būdai, vietos savivalda, savivaldybė, vietos bendruomenė, sprendimų proceso stadijos, sąveikos modelis.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikis vietos savivaldybių institucijų veiklai. Apibendrinus nagrinėtą mokslinę literatūrą, užsienio valstybių patirtį ir atlikto tyrimo duomenis, darbe išskiriami gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai ir jų skirstymas pagal sprendimų proceso stadijas, jų taikymo poveikis viešajame administravime. Aptariama tiesioginio dalyvavimo būdų taikymo pirminiuose sprendimų proceso etapuose teisinis reglamentavimas ir padėtis Lietuvos savivaldybėse. Išskiriamos pagrindinės gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikio vietos savivaldybių institucijų veiklai problemos ir pasiūlomi jų sprendimo būdai.

ANNOTATION

THE INFLUENCE OF INHABITANTS ' DIRECT PARTICIPATION ON THE ACTIVITY OF LOCAL MUNICIPALITIES

Key words: means of a direct participation, local self-government, municipality, local community, decision-making process stages, interaction model.

In this postgraduate study it is discussed the influence of inhabitants' direct participation on the activity of local municipalities. According to scientific literature, the experience of foreign countries and accomplished research the means of inhabitants' direct participation and its distribution by stages of decision-making process as well as the impact of its practice in public administration are discussed in this paper. This paper also analyzes the legal aspect and conditions of Lithuania's self-government of application of direct participation's means in primary decision making stage. The main problems of impact of inhabitants' direct participation on the activity of local municipalities are outlined and possible solutions are suggested.

SANTRAUKA

Gyventojų tiesioginis dalyvavimas yra neatskiriama vietos savivaldos reikalų dalis. Jis reikalingas tiek pačiai bendruomenei tiek savivaldybių institucijoms visose sprendimų priėmimo ir vykdymo stadijose, vardan teisingų ir laiku priimtų sprendimų.

Darbo **tikslas** – nustatius, kokie gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdai taikomi tam tikruose sprendimų priėmimo proceso etapuose, įvertinti svarbiausių etapų (periodas iki sprendimo patvirtinimo) metu taikomų būdų poveikį Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklai, nustatyti trūkumus ir pasiūlyti gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikio tvarkant vietos savivaldos reikalus, tobulinimo kryptis.

Darbo tikslui įgyvendinti išskiriami tokie **uždaviniai**:

- pateikti gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus būdus ir jų skirstymą;
- pristatyti gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus, užsienio valstybių patirtį;
- aprašyti gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdus, įtvirtintus Lietuvos teisės aktais;
- atlikti gyventojų tiesioginio dalyvavimo pirminiuose sprendimų priėmimo etapuose naudojamų būdų poveikį Kazlų Rūdos ir Druskininkų savivaldybių veiklai, tyrimą ;
- nustatius gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdų įgyvendinimo trūkumus, pateikti gyventojų tiesioginio dalyvavimo poveikio tvarkant vietos savivaldos reikalus, tobulinimo kryptis ir siūlymus.

Rašant darbą naudotasi lyginamuoju, analitiniu apibendrinimo ir kitais **tyrimo metodais**. Tyrimo duomenims gauti buvo taikyta interviu apklausa, nustatyti surinktų duomenų kokybiniai požymiai.

Darbas susideda iš trijų pagrindinių skyrių. *Pirmajame skyriuje* nagrinėjama gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus būdai pagal sprendimų priėmimo proceso eigą, šių būdų taikymo poveikis viešajame administravime. *Antrajame skyriuje* nagrinėjama gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reikalus būdai ir jų poveikis Lietuvoje ir teisinis jų reglamentavimas. *Trečiajame skyriuje* išskiriamos gyventojų tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos savivaldos reikalus problemos ir nusakomos tobulinimo kryptys mūsų šalyje.

Dabartiniu metu gyventojų tiesioginio dalyvavimo būdų taikymas ir jų įtakojimas sprendimų priėmimų procese, yra tobulėjimo kelyje. Tačiau šiame tobulėjimo procese vis dar gausu teisinių, organizacinių, psichologinių ir kitokių kliūčių. Pagrindinės problemos yra pačių

aukščiausių savivaldybės institucijų vadovų neįsigilinimas ir žinių stoka apie gyventojų dalyvavimo galimybes ir svarbą, nevykdomos savivaldybių pareigos teikti informaciją bendruomenės nariams apie visus įmanomus tiesioginio poveikio būdus. Siekiant pašalinti minėtas problemas būtina organizuoti mokymus, seminarus aukščiausiems savivaldybių vadovams bei pareigūnams, sukurti gyventojų informavimo ir švietimo priemonių planą apie tiesioginio dalyvavimo galimybes, kurti naujus gyventojų ir vietinės valdžios sąveikos modelius ir sistemas, įforminti teisės aktais jau nusistovėjusias ir nugludintas bendradarbiavimo tradicijas.

SUMMARY

The direct participation of inhabitants is inseparable part of self-government activity. It is needed both for the community and for the government institutions in all the stages of making and actualizing decisions in order to ensure legitimacy and time determinations of those decisions.

The objective of this work is to ascertain which types of direct participation of inhabitants are applied in different stages of decision-making and evaluate the influence of direct participation means in leading stages (the period up to decision affirmation) on the activity of Kazlų Rūda and Druskininkai municipalities as well as to designate the limitations and suggest the possible direction for development of inhabitants' direct participation in self-government activity.

In order to realize the objective of the analysis the following goals are emitted:

- To submit means of inhabitants' direct participation and its distribution in the activity of local municipalities;
- To present foreign countries' experience of inhabitants' direct participation in the activity of local municipalities;
- To evaluate means of inhabitants' direct participation which are regulated by the Lithuanian law.
- To accomplish a research of impact of applied means of inhabitants' direct participation in a primary decision-making stages in Kazlų Rūda and Druskininkai municipalities;
- To identify the limitation of realizing inhabitants' direct participation and suggest possible solutions.

Interviews with respondents, collection of the research materials and comparative and analytical generalization are used as method of data analysis. Qualitative differences of collected data are measured.

The work consists of three main sections. In the first section both the means of inhabitants' direct participation to the process of decision-making and its impact to public administration are scrutinized. In the second section the application of means of direct participation in the primary decision-making stage according to legal requirements and condition of Lithuania's self-government is discussed. In the third section it is emitted the main problems of impact of inhabitants' direct participation on the activity of local municipalities and possible solutions are suggested.

In nowadays the appliance of inhabitants' direct participation and its influence in decision-making is in a way of improvement. Still in this process there are plenty legal, organizational, psychological and many other obstacles. Main problems are lack of knowledge of appliance of inhabitants' direct participation, reluctance of supreme power of municipalities to see into the importance of inhabitants' direct participation and not persuading the obligations to inform the community members about all the possible means of direct participation. In order to eliminate these problems it is necessary to organize trainings and seminars to supremacy, establish the plan of conveyance and education devices to inform community members about the possibility to attend directly in the activity of municipalities. Also it is necessary to generate new community members and self-government interaction models and legalize well-established and institutionalized cooperation traditions.

NERINGA PUTRAMENTIENĖ
MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FAKULTETO STUDENTĖ

Kazlų Rūdos savivaldybei
Druskininkų savivaldybei

1. Ar buvo Jūsų savivaldybėje atliktos vietinės gyventojų apklausos?
2. Kokiais klausimais buvo atliktos vietinės gyventojų apklausos. Pavyzdžiai.
3. Kas inicijavo vietines gyventojų apklausas, miesto taryba ar iniciatyvinės gyventojų grupės?
4. Ar taryba atsižvelgia į apklausų rezultatus?
5. Kokia Jūsų nuomonė, ar ne vertėtų vietoj patariamojo pobūdžio apklausų turėti vietinius referendumus?
6. Kodėl Jūsų manymu nei savivaldybės nei gyventojai neinicijuoja vietinių gyventojų apklausų svarbiais klausimais?

7. Ar gyventojai naudojami tiesioginio dalyvavimo būdu peticijos pateikimu?
8. Ar buvo (jeigu buvo tai kiek ir kokiais klausimais) piliečių pateikusių peticiją?
9. Jeigu buvo pateikta peticijų, kaip jos buvo išspręstos?

10. Kada ir kokiais klausimais, rengiant sprendimų projektus organizuojami viešieji svarstymai?
11. Kas inicijuoja šiuos viešuosius svarstymus?
12. Kas dalyvauja viešuosiuose svarstymuose, ar yra susiformavę tradicijos, pasinaudojant šia tiesioginio dalyvavimo forma?

13. Ar Jūsų savivaldybė turi patvirtintą gyvenamosios bendruomenės atstovų rinkimo tvarką?
14. Ar yra išrinkti kaimo gyvenamųjų bendruomenių atstovai jūsų savivaldybės seniūnijose?
15. Ar Jūsų savivaldybėje yra sudarytos seniūnijų tarybos prie seniūnijų?
16. Dėl kokių priežasčių Jūsų nuomone gyventojai neišsirenka atstovų ir nesudaro tarybų prie seniūnijų?
17. Ar gyvenamųjų kaimo bendruomenių atstovai ir tarybos prie seniūnijos gali padėti gyventojams spręsti problemas bendruomenės nariams ir įtakoti savivaldybės institucijų veiklą?
18. Ar Jūsų savivaldybė skatina kaimo bendruomenių atstovų rinkimą, ar pakanka gyventojams informacijos?

19. Kieno iniciatyva kūrėsi kaimo bendruomenės (nevyriausybinių organizacijų statusu) gyventojų ar savivaldybių ?
20. Kaip dažnai bendradarbiaujama ar rengiant sprendimų projektus konsultuojamasi su kaimo bendruomenėm?

21. Ar tokios NVO gali įtakoti savivaldybės sprendimus?
22. Ar Jūsų savivaldybė skatina kaimo bendruomenių kūrimąsi ir aktyvesnę bendruomenių veiklą?
23. Kurie iš paminėtų tiesioginio dalyvavimo būdų yra populiariausi Jūsų savivaldybėje?
24. Kuriais iš šių paminėtų tiesioginio dalyvavimo būdų galima daryti stipriausią poveikį pirminiuose sprendimų priėmimo etapuose?
25. Ar tobula įstatyminė bazė šioms tiesioginio dalyvavimo formoms įgyvendinti?
26. Ar Jūsų savivaldybės gyventojai yra aktyvūs, ar dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose?

Dėkoju už atsakymus.

Pagarbiai,

Neringa Putramentienė
n.putramentiene@lrvk.lt tel. 8 688 35353